

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Petra Lexová

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Secesní architektura v Českých Budějovicích - její stavitelé a
hodnocení vybraných staveb

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autor práce: Petra Lexová

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 7. 1. 2011

.....

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Hynkovi Látalovi, Ph.D.,
za všestrannou podporu při řešení této práce, za jeho cenné rady, připomínky a trpělivost.
Zároveň bych chtěla poděkovat rodičům za podporu a trpělivost při mém studiu.

ANOTACE

Petra Lexová

Secesní architektura v Českých Budějovicích - její stavitelé a hodnocení vybraných staveb

Tématem bakalářské práce je hlubší prozkoumání dosud málo probádané problematiky secesní architektury v Českých Budějovicích. Jednotlivé stavby jsou představeny v rámci rozvíjejícího se urbanismu města na počátku 20. století. Je zdůrazněna jejich funkce a především použitý dekor na fasádách jednotlivých staveb. U vybraných objektů je blíže rozvedena otázka zadavatele, proveden uměleckohistorický průzkum a dále zařazení do kontextu české a středoevropské secesní architektury. Na stavbách je ukázán jejich regionální charakter, kombinující vzory z velkých center evropské kultury, jako byla Praha nebo Vídeň, a místní doznívající historismus. V neposlední řadě je představena produkce významných projektových firem a kanceláří na území města s důrazem na dvojici nejproduktivnějších architektů Josefa Pfeffermanna a Antonína Hübschmanna.

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

ANNOTATION

Petra Lexová

Art nouveau architecture in České Budějovice - its builders and classification of selected buildings

The topic of bachelor thesis is deeper exploration of Art Nouveau architecture in České Budějovice. Particular buildings are presented in connection with the beginning of the 20th century urbanism. Except the function of the buildings is emphasized applied facade decor. Selected buildings are analysed from art-historical point of view and classified within Czech and central Europe Art Nouveau architecture. Furthermore there are introduced sponsors of selected buildings and described regional aspects of architecture with influence by European cultural centres (Prague, Vienna), which significantly determined the nature of local buildings. Finally, important architecture companies are mentioned with stress on Josef Pfeffermann and Antonín Hübschmann, the most prolific architects at that time.

Supervisor: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

OBSAH

1. Úvod	1
2. Vývoj secesní architektury v Českých Budějovicích	3
2.1. Charakter českobudějovické architektury na začátku 20.st	3
2.2. Secesní stavby s nedochovaným původním vzhledem.....	5
2.2.1. Kavárna „U Volbrechtů“.....	6
2.2.2. „Kino Oko“	6
3. Urbanistický kontext staveb a jejich funkce	8
3.1. Nástin urbanistické situace a její vliv na ráz secesních staveb	8
3.2. Secesní stavby na území vnitřního města	8
3.3 Stavby na předměstí.....	10
3.3.1. Veřejné budovy.....	11
3.3.1.1.Školy.....	11
3.3.2. Rodinné a nájemní domy.....	12
3.3.2.1. Ulice U Tří lvů.....	13
3.3.2.2. Dukelská ulice.....	15
3.3.2.3. Lannova třída.....	16
3.3.2.4. Resslerova ulice.....	16
3.3.2.5. Klavíková ulice.....	17
3.3.2.6 Otakarova ulice.....	18
3.3.2.7. Nová ulice.....	18
3.3.3. Vily.....	19
3.3.3.1. Herinkova vila.....	20
3.3.3.2. Vila Ernestiny Westenové.....	21
3.3.3.3. Vila Isa Na Zlaté stoce.....	22
4. Umělecko-historické souvislosti vybraných staveb	23

4.1. Reinův dům v ulici Karla IV. č. 2.....	23
4.1.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu.....	23
4.1.2. Stručný rozbor a popis stavby.....	24
4.1.3. Možné analogické vazby na soudobou architekturu.....	26
4.2. Česká státní průmyslová škola v Resslově ulici č. 2.....	26
4.2.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu.....	28
4.2.2. Stručný rozbor a popis stavby.....	30
4.2.3. Možné analogické vazby na soudobou architekturu.....	32
4.3. Obchodní budova Leopolda Hájíčka U Černé věže č. 9.....	34
4.3.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu.....	34
4.3.2. Stručný rozbor a popis stavby.....	35
4.3.3. Možné analogické vazby na soudobou architekturu.....	36
5. Stavební firmy a jejich vedoucí osobnosti	39
5.1. Stavební firmy a projektové kanceláře	39
5.2. Josef Pfeffermann a jeho stavební firma	41
5.3. Antonín Hübschmann	43
6. Závěr	46
7. Prameny a literatura.....
8. Obrazová příloha

1. Úvod

„ Neznám druhého města v Čechách, které by tak překvapovalo jako Budějovice České: pěkná je starobylá Plzeň, zajímavé jsou pestré Prachatice, zvláště je průmyslový Liberec, ale Budějovice jsou zcela svými, zcela originální vzdor vši smíšeně historické a moderní, nemám pro ně zkrátka jiného jména, než že jsou Florencií mezi venkovskými českými městy.“
(Jan Neruda, *Menší cesty*)

Secese jako jeden z posledních velkých uměleckých slohů, který se promítl do všech sfér uměleckého života, byl těsně spjat s nástupem moderní společnosti formující se na počátku 20. století. Tato doba je zároveň obdobím hledání životního stylu moderního člověka. Stylu, jenž se nejvíce odrazil ve způsobu bydlení, tedy i v architektuře. Jak se promítl do společenského života a kulturního dění ve velkých centrech střední Evropy, bylo v minulosti podrobně zmapováno. Specifický charakter malého města, jako jsou České Budějovice ležící ve středu těchto vlivů, však podrobně zmapován nebyl. Právě tyto myšlenky mě přivedly k tématu bakalářské práce.

Otázce secesní architektury v Českých Budějovicích nebyla přikládána větší ucelená badatelská pozornost. Doposud vzniklá literatura se zaměřovala jen na jednotlivé stavby nebo popisovala vývoj dané architektury ve stručném nástinu vývoje slohu v rámci města.

Je zde potřeba upozornit na rozmanitost výtvarných názorů, často slohově obtížně zařaditelných, blíže popsat charakter jednotlivých staveb a jejich zařazení do kontextu soudobé české architektury. Cílem práce bude rovněž podat přehled staveb objevených v rámci zkoumání dostupné literatury, archivních pramenů a vlastní autopsie. Následně bude uveden základní popis jednotlivých objektů se zaměřením na výtvarné provedení fasád a užitého dekoru. Rozdělení staveb v této práci vychází z požadavku přehlednosti. Z toho důvodu budou dané objekty představeny na základě urbanistického kontextu města, v návaznosti na jejich funkci a otázky zadavatele. Opomenuty nebudou ani stavby, jejichž původní vzhled se nedochoval. Podrobnému zhodnocení se dostane třem vybraným objektům, které představují časově rozdílné etapy vývoje slohu se zaměřením na jejich širší zasazení do kontextu tehdejší české architektonické produkce. V neposlední řadě budou představeny

významné osobnosti, které se podílely na nové tváři města první třetiny 20. století. Tato snaha bude částečně omezena rozsahem dané práce, jejíž rozšíření bude následovat v práci diplomové.

2. Vývoj secesní architektury v Českých Budějovicích

2.1. Charakter českobudějovické architektury na začátku 20. století

Secese, Jugendstil nebo také l'art nouveau je umělecký styl, který se v umění objevuje od 90. let 19. století. Do Prahy, a tím i do Čech, se secese dostává díky Bedřichu Ohmannovi, školenému v jednom z největších středoevropských centrech secese ve Vídni.

Do českobudějovického prostředí se secesní umění dostává až na počátku nového století.

„Léta kolem roku 1900 se vyznačovala zvýšeným stavebním ruchem. Z té doby mají Budějovice řadu veřejných a školních budov, z nichž většina nese znaky tehdy vládnoucí secese. Sloh se tehdy projevoval všude: v písmu, malbě, sochařství, špercích i uměleckém kování. Časem vyšla secese z módy a fasády byly postupně odstraňovány.“¹

Jednou z prvních ukázek uplatnění nového slohu byl návrh fasády nájemního domu č. 8 v ulici Na Mlýnské stoce vzniklého podle návrhu stavitele Vincence Tiebla z roku 1901 (obr. 1).² Monumentálně pojatá výzdoba patří k raným příkladům secesně cítěných dekorativních postupů.³ Po slohové stránce se jedná o pozdní historismus nebo také o historický eklekticismus s prvky secesního dekoru. V tomto duchu je laděna většina staveb historického jádra města z první třetiny 20. století. Možným důvodem vyšší koncentrace takto stylově pojatých budov je původní historická zástavba, která na počátku století prošla vlnou modernistických tendencí.⁴ Mnoho původních staveb bylo opatřeno novým štítem se secesně

¹ František Rada, *Když se psalo c. k.*, České Budějovice 1965, s. 215- 217.

² Martin Augustin, *Novostavba v městském památkovém prostředí. Objekty 20. Století na území městské památkové rezervace v Českých Budějovicích* (disertační práce), Praha 2006, s. 10.

³ Ibidem, s. 12.

⁴ Ibidem, s.12.

laděným dekorem,⁵ některé byly zcela nahrazeny novými.⁶ Přesto stavby zachovaly jistý historický charakter, který podpořila i úzká rozloha gotických parcel, na nichž byly vystavěny.⁷

Postupem času se ráz budov změnil a do popředí se dostala florální (rostlinná) secese. Takto pojaté stavby nalezneme především v oblasti za historickým jádrem, kdysi odděleném pásem hradebních zdí. Ta byla rozdělena do tří celků, tzv. Lineckého, Vídeňského a Pražského předměstí. Zde umístěné stavby prošly postupným slohovým přerodem od historizujícího eklekticismu přes florální a geometrickou secesi k moderně, který proběhl od počátku 20. století až do období těsně před první světovou válkou.

Funkce secesně pojatých staveb byla rozdílná. Nový styl se ve svých počátcích uplatnil na veřejných budovách, jako byl Okresní dům na Lidické třídě č. 2 realizovaný podle projektu Josefa Hauptvogla z let 1901-1902⁸ (obr. 2) nebo v interiéru a částečně vnějším dekoru Justičního paláce (obr. 3) postaveného podle projektu vídeňského architekta Emila von Förstera v letech 1902-1903.⁹ Velký stavební rozmach byl zaznamenán na výstavbě nových škol vzniklých na Pražském předměstí, které měly české i německé zadavatele.¹⁰

Od druhé poloviny šedesátých let 19. století se České Budějovice začaly výrazně měnit ve významný železniční uzel, což souviselo s budováním nového nádraží.¹¹ Reakcí byla výstavba několika hotelů. Názorným příkladem je Grand Hotel na Nádražní ulici č. 27 z let 1908-1909 podle projektu pražských architektů Václava a Františka Kavalírových.¹² (obr.4)

Neméně významnou roli sehrály v dobové architektuře rodinné a nájemní domy a dále vily. Toto rozšíření výstavby souviselo s narůstajícími nároky na pohodlné bydlení. Nájemní domy můžeme nalézt v rámci historického centra i na předměstích. Vily byly zpravidla umístěny na úplný okraj města.

⁵ Názorným příkladem je Schneiderův dům v Krajinské ulici č. 3

⁶ Na území dvou původních gotických parcel vznikl zcela nový objekt obchodní a administrativní budovy Leopolda Hájička, tzv. dům „*U Hájičků*“

⁷ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 12

⁸ Věra Klimešová, heslo secese, in: Jiří Kropáček et al., *Encyklopedie Českých Budějovic*, Č. Budějovice 1998, s. 445-447.

⁹ Milan Šilhan, heslo secese, in: Jiří Kropáček et al., *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, Č. Budějovice 2006, s. 495-497.

¹⁰ Daniel Kovář, *České Budějovice II. díl. Předměstí*, Praha – Litomyšl 2006 (Zmizelé Čechy).

¹¹ Ibidem, s. 26.

¹² Šilhan, secese (pozn. 9), s. 496.

Rozsáhlá výstavba na počátku století byla dobrou příležitostí pro vznik nových a rozvoj stávajících stavebních firem a projektových kanceláří, z nichž nejvýznamnější byly podniky Josefa Pfeffermanna, Johanna Stepana a Jana Pat'chy.¹³

Konec secesního umění v Českých Budějovicích přišel se začátkem první světové války, kdy nastal přirozený útlum stavební činnosti. Zatímco v posledních pěti předválečných letech vyrůstalo na budějovických předměstích průměrně 39 domů ročně, v roce 1914 se tento počet snížil na 22 a za léta 1915-18 bylo postaveno pouhých 16 domů.¹⁴ Po válce byla secese mnohdy spojována s bývalým státním zřízením Rakouska-Uherska a zcela ztratila na módnosti. Mnohé fasády byly zbaveny secesního dekoru, který dnes můžeme vidět jen na dobových předválečných fotografiích.¹⁵

2.2. Secesní stavby s nedochovaným původním vzhledem

Pro úplné představení charakteru budějovické secese je nutné uvést i stavby, které se do dnešní doby nedochovaly vlivem nešetrných stavebních úprav a zásahů v druhé polovině 20. století. Názorným příkladem je bývalá kavárna „U Volbrechtů“ (obr. 5) nebo již zaniklé „kino Oko“ v Jeronýmově ulici. (obr. 6)

Ohlédneme-li se za historii Českých Budějovic, zjistíme, že za poslední století se podoba města změnila k nepoznání. Celé dvacáté století, zmítané válkami a následným komunistickým režimem, se značně podepsalo na rázu nynějšího města. Mnoho staveb se stalo obětmi těchto událostí. Pro představu zmiňme alespoň některé stavby, které byly zničeny nebo poškozeny při náletech na konci druhé světové války, jež se podepsala na jejich nynější podobě. V březnu 1945 proběhl letecký nálet na nádraží, které sloužilo jako jeden z hlavních železničních uzlů. V důsledku silného bočního větru bylo zasaženo a poškozeno mnoho budov na Lannově třídě, Justiční palác nebo Grand Hotel. Některé stavby, jako výše zmíněné nádraží, hotel Grand nebo Justiční palác, byly po válce nově zrekonstruovány, avšak na většině z nich zmizel původní secesní dekor, jak je patrné při srovnání dobových a dnešních fotografií. (obr. 7,8)

¹³ Zuzana Gilarová, *Činnost projektových kanceláří stavitelů Johanna Stepana a Josefa Pfeffermanna v Českých Budějovicích v období secese* (ročníková práce), Č. Budějovice 2002.

¹⁴ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 33

¹⁵ Rada, Když se psalo (pozn. 1), s. 216

Nyní budou představeny dva významné objekty, jejichž původní secesní vzhled se nezachoval v důsledku mohutné přestavby v případě objektu bývalé kavárny v ulici Na Mlýnské stoce, nebo úplné demolice, v případě kina v Jeronýmově ulici.

2.2.1. Kavárna „U Volbrechtů“

Objekt kavárny byl umístěn v místě křížení Kněžské ulice s ulicí Na Mlýnské stoce a vznikl podle projektu J. Pfeffermanna v letech 1904- 1905.¹⁶ Dům, postaven nákladem Českého akciového pivovaru v letech 1904-1905, stál v místech bývalého parkánu, t.j. prostoru mezi vysokou vnitřní hradbou a nízkou vnější hradbou.¹⁷ Stavba sloužila jako restaurace a kavárna, kterou pro Václava Volbrechta postavila firma Jaroslava Teslíka.¹⁸ Původní secesní dvoupodlažní budova byla zakončena valbovou střechou a stupňovitým štítem. Fasádu členil středový arkýř na krakorcích umístěný na boční straně, částečně odkazující na historizující tendence, a plasticky členěné výrazné římsy. Hlavní vstup do budovy z Kněžské ulice byl doplněn secesní markýzou ze skla a oceli.¹⁹

V letech 1974-1975 byla budova přestavěna pro potřeby University marxismu-leninismu, při které byl zcela změněn původní secesně-historizující charakter budovy. Přestavbu provedla dvojice architektů Bohdan Sova a Ludvík Sýkora. Z původní stavby byl odstraněn boční mohutný arkýř spolu s plastickým členěním fasády, a zazděn vchod z Kněžské ulice s dekorativní markýzou. Také došlo ke změně rozvrhu fasád novým členěním okenních otvorů a vytvořením ústředního motivu hrotitých arkýřových rámců orientovaných k Mlýnské stoce. Stavba tak získala raně postmoderní výraz, který byl již v době svého vzniku veřejně kritizován. Tímto násilným architektonickým počinem zmizela jedna z předních secesních budov, jejíž uměleckohistorickou, památkovou i obecně architektonickou hodnotu není možné nahradit.²⁰

¹⁶ Šilhan, secese (pozn. 9), s. 495

¹⁷ Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské Listy*, 2005, č. 270,19.11., s. 18

¹⁸ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 122

¹⁹ Ibidem, s. 120

²⁰ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 119-122

2.2.2. „Kino Oko”

V Jeronýmově ulici č. 23 se až do roku 2005 nacházela budova nazývaná „Kino Oko”. Původní název budovy, Bio Elite, byl později změněn na Bio Hvězda.²¹ Budova kina vznikla krátce před první světovou válkou v roce 1911 ve stylu doznívající secese. Majitelem byl Mořic Metzl. Původní dvoupatrová stavba, doplněná výrazným stupňovitým štítem, byla bohatě zdobena štukovým geometrickým dekorem s prvky pozdní secese. Štít původně doplnil vavřínový feston, který odkazoval na historismus nebo umění doby klasicismu. Uprostřed štítu se nacházela hvězda, provedená ve vysokém reliéfu, spolu s nápisem. Hlavní vchod do budovy byl původně doplněn markýzou.

Původní, umělecky zajímavá budova však měla smutný osud. Od šedesátých let stavba sloužila jako sídlo Malého divadla a v roce 1985 byla zavřena pro svůj havarijný stav. V té době se v hlavním sálu zřítil strop a postupně i několik vnitřních zdí. Objekt také několikrát vyhořel. Katastrofální stav budovy vedl až k její demolici roku 2005.²²

²¹ Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské Listy*, 2005, č. 89, 16.4., s.18

²² Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské Listy*, 2005, č. 89, 16.4., s. 18

3. Urbanistický kontext staveb a jejich funkce

3.1. Nástin urbanistické situace a její vliv na ráz secesních staveb

Na počátku 20. století bylo město rozděleno na čtyři obvody. Vnitřní město s historickým jádrem bylo původně obeháno hradbami. Jejich postupná demolice nastala v roce 1825 a pokračovala až do 60. let 19. století, kdy byly zbořeny městské brány a převážná část hradebních zdí.²³ Za touto, dnes již pomyslnou hradbou, se nacházela trojice předměstí označovaných podle směru. Severně od vnitřního města se rozkládalo Pražské předměstí, vymezené na západě Vltavou a na opačné straně Novou ulicí. Čtvrťkruh od Nové ulice k pravému břehu Malše zaujímal Vídeňské předměstí. Nejzřetelněji bylo ohraničeno předměstí Linecké, nacházející se mezi Malší a Vltavou.²⁴ Tento úvod do urbanistické situace města nám pomůže v lepší orientaci v umístění jednotlivých staveb i při následném bližším rozboru jejich funkce. Je pochopitelné, že v rámci vnitřního města vznikaly funkčně i vizuálně odlišné stavby než na nově vybudovaných předměstích. Ráz staveb v historickém centru byl podmíněn starší parcelací pozemků, naproti tomu nové objekty vil a rodinných domů na okraji města byly v tomto ohledu bez omezení. Podobné srovnání se nabízí i v otázkách stavebníka nebo použitého dekoru, který byl v souvislosti s danou lokalitou mnohdy odlišný. Samozřejmě nelze říci, že stavby v rámci vnitřního města (historického centra) jsou zcela jiné, odpovídající spíše historizujícímu tvarosloví, než moderní secesní domy na jeho předměstích. Názorným příkladem je nadčasový vzhled domu U Hájíčků s proskleným průčelím, vzniklý na původní gotické parcele. Budeme-li se však jednotlivými stavbami blíže zabývat, vztah objektu a jejich lokality nám bude více zřejmý.

3.2. Secesní stavby na území vnitřního města

Následující kapitola bude věnována novostavbám na území vnitřního města, de facto historického centra Českých Budějovic. Pod pojmem „*novostavba v historickém prostředí*“²⁵

²³ Kropáček, Encyklopedie (pozn. 8), s. 340

²⁴ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 9

²⁵ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 18

si můžeme představit i objekty vzniklé v námi zkoumaném období mezi léty 1900-1914.²⁶ V této době dochází k množství novodobých zásahů, které změnilo obraz města. Změny se týkaly především zvyšování hmot domů, ustupování z uličních čar a nahrazování původních kleneb podloubími.²⁷ V této souvislosti vznikly nové fasády původních historických staveb nebo byly zcela nahrazeny novými.

Použité prvky nejčastěji odpovídají historickému eklektismu doplněnému secesními prvky. Ten spojuje florální a geometrický dekor secese s plošně stylizovanou dekorací vycházející z pozdně gotických, renesančních a barokních vzorů. Objevují se zde schematicky přejímané tvarové manýry, které odlišují tuto architekturu od čistě historizujících staveb pouze mírou abstrakce v detailech a kompozičních částech průčelí. Příklady florální fáze secese se objevují většinou v podružných prvcích reliéfní výzdoby. Čistě geometrický secesní dekor a rozvrh byl v několika případech použit u průčelí méně významných objektů.²⁸ Mezi místní soudobou konvenční tvorbou se objevil i nadčasový objekt v rámci moderny, obchodní dům Leopolda Hájíčka od pražského architekta Jana Šuly (obr. 9).²⁹

Ojedinelým příkladem geometrické moderny je průčelí bývalého hotelu U Zlatého slunce, dnešní Galerie Dvořák (obr. 10).³⁰ Autorem fasády byl Antonín Hübschmann, který projekt realizoval v letech 1913-1914.³¹

V ulici Dr. Stejskala se nachází budova bývalé Länder-Bank nebo také Fürthův dům (obr. 11) z přelomu 19. a 20. století. Na historizující fasádě, odkazující ke klasicismu, můžeme najít secesně pojaté dekorativní prvky. Podobně pojatou fasádu můžeme vidět rovněž na stavbách v ulici Karla IV. Zde se nachází Reinerův dům (obr. 12) poplatný novogotice v kombinaci se secesí od architekta Josefa Pfeffermanna z let 1903-1904,³² a Smetanův dům (obr.13) od Otakara Bureše z roku 1915.³³

Historizující eklekticismus čerpající z baroka doplněný secesními plošnými detaily, lze vypořadovat v ulici U Černé věže č. 6 na Čáhově domě (obr. 14) z roku 1911. Ve stejné ulici se

²⁶ Tyto novostavby vznikají od počátku 20. st. dodnes; jedná se o objekty umístěné na původních středověkých parcelách, které nahradily bývalé stavby v rámci novodobé úpravy města nebo úplné demolice a následné nové výstavby

²⁷ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 198

²⁸ Ibidem, s.198

²⁹ Ibidem s. 198

³⁰ Ibidem s. 33

³¹ Šilhan, secese (pozn. 9), s. 496

³² Ibidem, s. 68

³³ Ibidem, s. 76

nachází také nájemní dům č. 13 (obr. 15) z roku 1908 od neznámého autora. Pojetí fasády je zvláštní kombinací florálního secesního dekoru a geometrických tvarů.³⁴

V rámci historického centra se vyskytují budovy s výrazným secesním dekorem, které od doby svého vzniku neprošly větší rekonstrukcí. Přestože jsou tyto stavby ve značně dezolátním stavu, jejich fasády svědčí o výtvarně zajímavém uměleckém provedení. Jako první můžeme uvést Schneiderův dům v Krajinské ulici č. 3 (obr. 16) z roku 1900. V rámci dekorativní výzdoby štítu se setkáváme s užitím jemných florálních motivů připomínajících části větví s listy. Podobné, typicky secesní motivy můžeme vidět na množství pražských staveb. Ukázkou jedné z nich je nájemní dům na Masarykově nábřeží od Kamila Hilberta (obr. 17). Ten využívá motivu větví a listů při zdobení venkovní fasády.³⁵ Autor domu v Českých Budějovicích není znám, ale můžeme předpokládat, že přišel do kontaktu s kvalitními pražskými secesními stavbami.

Florální dekor se objevuje také na dnes chátrajícím nájemním domě v Plachého ulici č. 29 (obr. 18) postaveném v roce 1909.³⁶

Dalším podobným příkladem je nájemní dům v Hroznově ulici č. 6 (obr. 19), který byl roku 1912 přestavěn a doplněn fasádou ve stylu geometrické secese.³⁷ Stav budovy je dnes již ve velmi špatném stavu a z původního dekoru se zachovaly pouze zbytky geometrických prvků v oblasti okenních rámců.

3.3 Stavby na předměstí

Vývoj předměstské zástavby vždy ovlivňovala řada faktorů. Směr a hranice rozrůstání omezovaly řeky, záplavová území a později železnice. Charakter zástavby byl dán dopravními možnostmi a povahou pozemků. Rychlost územního vývoje závisela na přibývání obyvatelstva, a roli zde sehrály také dějinné zvraty, technický pokrok, ekonomické podmínky, stavební a jiné předpisy i přírodní katastrofy.³⁸

³⁴ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 150

³⁵ Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995, s. 42-43

³⁶ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s.192

³⁷ Ibidem, s.192

³⁸ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 9

Lokalizace námi zkoumaných secesních staveb je v rámci tří předměstských celků velmi roztržštěná. Z tohoto důvodu budou jednotlivé stavby představeny na základě funkčního určení.

3.3.1. Veřejné budovy

Secesní tvarosloví se často objevovalo na administrativních a obchodních budovách, dále také na školách a hotelech. Historicky nejstarší je již zmiňovaná budova Okresního domu na Lidické třídě. Jedná se o jednoduchou stavbu se dvěma rozevřenými křídly spojenými nakoso postaveným vstupním rizalitem vrcholícím kupolí. Objekt byl při pozdějších úpravách zbaven bohaté části dekorativní fasády.³⁹ Ze stejné doby je také budova Justičního paláce. Fasáda domu je z větší míry ovlivněna historismem, vnitřní výzdoba však již zcela odpovídá secesi.

Pro nás velice zajímavá je skupina budov na Žižkově třídě a částečně v Jeronýmově ulici. Zadavatelem těchto staveb byl aristokratický rod Schwarzenbergů se sídlem v Hluboké nad Vltavou.⁴⁰ Dva bytové domy ležící na Žižkově třídě, kde je v přízemí umístěna restaurace „U Černého koníčka“, byly postaveny v roce 1914. K těmto stavbám těsně přiléhal dům s oblým nárožím a secesním štítem, který byl postaven v roce 1912. Stavitelem byl Josef Pfeffermann (obr. 20). Ten realizoval projekt pro knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu podle návrhu Bohumila Dědka a Bohumila Vondráčka z Hluboké.⁴¹ Administrativní budova⁴² nese ještě klasicizující příděch doplněný secesním dekorem v partii štítu. Zbylé dva objekty⁴³ jsou poplatné spíše modernistickému výrazu, kdy se plošné zdobení omezilo pouze na kombinaci hrubé a hladké omítky.⁴⁴

³⁹ Klimešová, *secese* (pozn. 8), s. 446

⁴⁰ Šilhan, *secese* (pozn. 9), s. 496

⁴¹ Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2008, č. 121, 24.5., s. 4

⁴² Myšlena krajní budova s cylindrickým rizalitem

⁴³ Budovy s hostincem „U černého koníčka“

⁴⁴ Šilhan, *secese* (pozn. 9), s. 496

3.3.1.1. Školy

Významnou roli v zastoupení secesní architektury v Českých Budějovicích sehrály školní budovy. Z uměleckohistorického hlediska se jedná o zajímavě řešené stavby podléhající z velké části ještě historizujícímu tvarosloví doplněnému secesními detaily nacházejícími se na průčelí. Významný projev secese můžeme zpozorovat na realizaci školy v Resselově ulici nebo hudební školy v Otakarově ulici.

Skupinu školních budov dívčího lycea, penzionátu a průmyslové školy pro ženská povolání nechal v letech 1906-1911 postavit dámský spolek Ludmila na dnešní Husově třídě.⁴⁵ Dívčí lyceum (obr. 21) postavil Josef Pfeffermann podle vlastního návrhu v roce 1906. Jednalo se o doznívající vliv historismu, především novorenesance a novogotiky, doplněný secesním dekorem.⁴⁶ Zvýrazněny byly zdobené štíty s florálním dekorem, lidskými postavami a bohatě zdobenými okny. Ta byla místy spojena ve svislé pruhy a doplněna plastickým dekorem. Ve stejném duchu byla postavena budova dívčího penzionátu Vesna a secesní brána vedoucí do auly a tělocvičny z roku 1909.⁴⁷

V Resselově ulici vznikly okolo roku 1909 hned dvě významné školní budovy. Česká obchodní škola (obr. 22), realizovaná podle projektu pražského architekta Aloise Čenského, a Česká státní průmyslová škola. (obr. 23) Autorem návrhu celkové hmoty a dispozice průmyslové školy byl Josef Pfeffermann a návrh průčelí realizoval další významný architekt Antonín Hübschmann.⁴⁸

Pod vlivem historismu vzniklo i Německé dívčí lyceum (obr. 24) na nároží Dukelské ulice a ulice U Tří Lvů, kde byla umístěna vysoká hodinová věžice nad nárožím. Stavbu projektoval vídeňský architekt Richard Staudinger v roce 1909.⁴⁹ Použitý dekor na fasádě je velice strohý a odpovídá spíše novobaroknímu tvarosloví. V nadokenních pasážích jsou však znatelné vlivy geometrického secesního dekoru.

Další významnou realizací se stal projekt Hudební školy na Palackého náměstí, přesněji na rohu ulic Otakarovy a Skuherského. (obr. 25) K její realizaci došlo roku 1908 na náklady Matice školské. Budovu v čistě secesním stylu projektoval Josef Pfeffermann a postavena byla

⁴⁵ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 29

⁴⁶ Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2008, č. 22, 26.1., s. 4

⁴⁷ Ibidem, s. 4

⁴⁸ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 29

⁴⁹ Šilhan, secese (pozn. 9), s. 496

firmou Josefa Toufara a Arnošta Musila.⁵⁰ Dekor objevující se na fasádě odpovídá rostlinné secesi.

3.3.2. Rodinné a nájenní domy

V průběhu 19. století dochází v oblasti českobudějovického předměstí k postupnému vzniku nových ulic a komunikací. Tato předměstská zástavba měla z velké části obytný charakter. Souvisela především se zvětšenou mírou migrace obyvatelstva z venkova do měst pod vlivem rozvíjejícího se průmyslu, který nabízel nové pracovní příležitosti. Zadavatelem nových rodinných, nájenních a činžovních domů se tak stala střední vrstva a bohatí podnikatelé, kteří často stavěli domy pro své zaměstnance.⁵¹

Budeme-li se soustředit pouze na secesní rodinné a nájenní domy, zjistíme, že v rámci nově vzniklých ulic z počátku 20. století je koncentrace secesních domů vyšší než v částech předměstí, která vznikala v průběhu století 19. Nyní budou představeny jednotlivé ulice, v nichž se ve větší koncentraci nachází stavby časově spadající do první třetiny 20. století. Ty budou blíže přiblíženy v oblasti stavebníka, stavitele a užitého dekoru na fasádách.

3.3.2.1. Ulice U Tří lvů

Vznik ulice můžeme datovat okolo roku 1898, kdy se v této části Vídeňského předměstí začínají objevovat první domy.⁵² Převážná část staveb byla vybudována v první třetině 20. století ve stylu secese. Zajímavá je také otázka zadavatelů těchto staveb. Těmi se stali přední českobudějovičtí architekti, kteří zde budovali své rodinné domy nebo sídla stavebních kanceláří. Je pravděpodobné, že tato „secesní ulice“ měla mít reklamní ráz s cílem představit místní moderní architekturu spolu s jejími staviteli.

V roce 1908 architekt Josef Pfeffermann podává ke schválení purkmistrovskému úřadu v Českých Budějovicích projekt vlastního domu nacházejícího se v ulici U Tří lvů č. 8 (obr. 26). V listopadu téhož roku podává další žádost o dostavbu zahradního domku ke svému domu.

⁵⁰ Jan Schinko, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2007, č. 100, 28.4., s. 11

⁵¹ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 20-30

⁵² Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 22

⁵³ Srovnáme-li původní návrh fasády s nynějším stavem budovy, nalezneme několik rozdílů. (obr. 27)

Původní štít odpovídal neorenesančnímu tvarosloví a původně měl být doplněn reliéfem obsahujícím název ulice. Architekt nakonec zvolil pro secesi typičtější geometricky pojatý štít polygonálního tvaru doplněný termálním oknem. Reliéf, s vyobrazením tří lvů a doplněný nápisem s jménem ulice, je nyní umístěn v partii nade dveřmi.

Jinou podobu, oproti původnímu návrhu, má i věž arkýře, světlík nade dveřmi, nadokenní římsy a přízemní bosáž, které rovněž nebyly realizovány. Co se však dochovalo, jsou keramické parapetní výplně ze žluté keramiky.

Z ateliéru Josefa Pfeffermanna pochází i návrh a následná realizace domu č. 10 z roku 1908 (obr. 28). Fasáda domu je provedena ve stylu florální secese se zdůrazněnou pásovou bosáží doplněnou motivem listů a květin v supraportě a v suprafenestrách. Mezi okny prvního a druhého patra se nachází dvě ženské masky s ornamentální úpravou vlasů.

Dalším z architektů, kteří v ulici realizovali návrh vlastního obytného domu s kanceláři, byl Václav Kovařík. Dům č. 5, v němž dnes sídlí rádio Faktor, byl postaven roku 1914 ve stylu geometrické secese (obr. 29).⁵⁴ Martin Strakoš ve svém článku přibližujícím dílo Antonína Hübschmanna připisuje tomuto architektovi autorství domu, který pravděpodobně navrhl pro Annu Kovaříkovou.⁵⁵ Jeho teorii podporují podobnosti užitého dekorativního motivu ženských postav a dynamického řešení fasády pomocí odstupňovaných obdélných rámců. Hübschmann použil podobného členění jak na domě v ulici U Tří lvů, tak na fasádě budovy Státní české průmyslové školy v Resselově ulici.⁵⁶ Je tedy pravděpodobné, že autorem návrhu byl Antonín Hübschmann a o jeho konkrétní provedení se postarala stavební firma Václava Kovaříka. Tak by se potvrdila účast obou architektů na projektu domu a myšlenkově propojilo několik rozdílných pramenů.⁵⁷

Následující dvojice rodinných domů představuje dílo Johanna Stepana, významného českobudějovického architekta. Nájemní dům č. 7 byl postaven roku 1909 (obr. 30). Secesní dekor na fasádě se objevuje v oblasti suprafenester v podobě květinových girland doplněných

⁵³ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 7

⁵⁴ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn.13), s. 5

⁵⁵ Martin Strakoš, Antonín Hübschmann, *Architekt L*, 2004, č. 5, s. 68-69

⁵⁶ *Ibidem*, s. 68

⁵⁷ Rozdílné informace o autorství Kovaříkova domu se nacházejí v článku Martina Strakoše a prvním vydání Encyklopedie Českých Budějovic

keramickými kosočtverci modré barvy. Světlík nade dveřmi je ve tvaru ženské masky (maskaronu) s ornamentální úpravou vlasů dále přecházejících do tvaru girlandy. Okna jsou spojena ve vertikální svislé pásy.⁵⁸

Další Stepanovou realizací byl objekt sanatoria MUDr. Jindřicha Říhy z roku 1914 (obr. 31). Tento dekorativně velmi skromný, a po konstrukční stránce odvážný, projekt předznamenává puristické snahy dvacátých let 20. století.⁵⁹ Cylindrický nárožní rizalit přechází do tvaru věže zakončené kuželovou střechou. V horní části je tvořen kovovou konstrukcí rámu se skleněnou výplní, nad kterou se nachází balustráda tvořená geometricky tvarovanými kuželkami. Fasádu člení mnoho okenních os a v dolní části je zvýrazněná pásová bosáž.

3.3.2.2. Dukelská ulice

Na přelomu 19. a 20. století začíná budování Dukelské ulice, která v době vzniku dostala jméno podle tehdejšího starosty města Josefa Tascheka.⁶⁰ V ulici z velké části převládaly školní budovy, na niž v roce 1911 navázalo stavební družstvo německých státních úředníků výstavbou rodinných domů, jež současně vytvořily zárodek pozdější Mánesovy ulice.⁶¹

Autorství několika domů můžeme připisat architektovi Johannu Stepanovi. Dům č. 6 byl postaven roku 1911 (obr. 32). Jedná se o jednopatrovou stavbu s arkýřem umístěným na levé straně pod jednoduchým trojúhelníkovým štítem. Omítka není nijak výrazně členěna, pouze v dolní části je hladkost porušena mělkým žlábkováním. Mezi okny se nachází geometrické obrazce a patrová římsa tvořená pásem zdobeným meandrem. V původním plánu můžeme vidět i zajímavě řešené mříže ve sklepních oknech. (obr. 33)

Další Stepanovou realizací byl dům č. 15 z roku 1910 (obr. 34).⁶² Opět se jedná o jednopatrovou stavbu doplněnou zalomeným trojúhelným štítem a zvýrazněnou arkýřem. Po pravé straně je umístěn vchod, nad nímž se nachází světlík obdélného tvaru. Římsa, oddělující první a druhé patro, je v omítce jen naznačena pomocí pásu s meandrem. Štít a korunní římsa jsou převýšeny a na vnitřní straně zdobeny geometrickým dekorem. Mezi dvojicí oken se nachází kartuše s nápisem „AHS“, označující jméno stavitele a letopočet 1910.

⁵⁸ Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás*, Praha 2002, s. 63-71.

⁵⁹ Šilhan, *secese* (pozn. 9), s. 496.

⁶⁰ Kovář, *Budějovice* (pozn. 10), s. 28.

⁶¹ *Ibidem*, s. 32.

⁶² Gilarová, *Projektové kanceláře* (pozn. 13), s. 6.

Stylově a dispozičně velmi podobný je dům č. 19 od Johanna Stepana, který pravděpodobně vznikl ve stejné době jako dva domy předchozí, tedy okolo roku 1910 (obr. 35).

František Petráš stavěl roku 1912 dvojdom č. 56/58, který má měkce stlačené oblouky oken a portálů (obr. 36).⁶³ Stylově však více než do secese spadá do období nástupu moderny a purismu, které se v architektuře v plné síle promítnou po první světové válce.

3.3.2.3. Lannova třída

Lannova třída sloužila až do roku 1816 jako hlavní výpadová cesta na Vídeň. Po výstavbě nového železničního nádraží představovala nejrychlejší spojnici s centrem města a ulicí Na Sadech. Postupem času se stala reprezentativní obytnou třídou, čemuž odpovídal i charakter nové obytné a obchodní zástavby realizované zejména ve stylu secese v mnoha případech ovlivněné doznívajícím historismem. Během druhé světové války byla Lannova třída z velké části poškozena při bombovém náletu a mnoho původních staveb bylo v 50. letech nahrazeno novými obytnými domy. Pravděpodobně se jednalo i o stavby z období secese.

Nejvýraznějším příkladem secesní architektury je nájemní dům č. 57 od architekta Josefa Pfeffermanna z roku 1905 (obr. 37).⁶⁴ Na domě jsou sice patrné zbytky historismu v podobě obloučkových štítů, avšak použitý dekor již zcela odpovídá secesnímu tvarosloví. V oblasti suprafenster se objevuje florální motiv stylizovaných částí ovocných stromů a lidské, většinou ženské, masky provedené ve štuku. Edikulový portál se segmentovým štítovým nástavcem je rovněž zdoben maskaronem a florálním dekorem ve tvaru větví (obr. 38).

3.3.2.4. Resslerova ulice

Roku 1905 na Pražském předměstí vzniká ulice Resslerova. Její vzhled zcela odpovídá době výstavby, neboť právě zde se ve velké míře objevuje množství kvalitních secesně pojatých staveb. Odmyslíme-li stavební průmyslovou školu, která se zařadila i do publikace o české secesi, zbývá ještě řada rodinných domů které vznikajících okolo roku 1910.

⁶³ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 5.

⁶⁴ Klimešová, secese (pozn. 8), s. 495.

V duchu geometrické secese je řešeno průčelí nájemního domu č. 11 postaveného podle návrhu Antonína Hübschmanna,⁶⁵ který zároveň pracoval na fasádě protilehlé Státní průmyslové školy a hotelu Slunce na náměstí Přemysla Otakara II. (obr. 39). Fasádu člení výrazný geometrický dekor umístěný ve svislých pasech doplněných maskarony a motiv geometricky variovaných vlněk zdobících dvojici mohutných pilastrů lemujících vstupní dveře. Podobný dekor je patrný v oblasti cylindrického rizalitu na protilehlé budově Státní průmyslové školy.

V těsném sousedství leží nájemní dům č. 13 od architekta Antonína Karbana postavený v letech 1911 až 1912 (obr. 40).⁶⁶ Zde se užitý ornament zcela liší oproti domu č. 11, a to jak v hmotě stavby, tak v užitém dekoru. Fasáda je zvýrazněna arkýřem v prvním patře doplněným balkonovým zábradlím v horní části. Průčelí je zakončeno konkávně prolomeným trojúhelným štítem. Ten je vyplněn termálním oknem a v kartuši umístěným letopočtem s jemným geometrickým dekorem, který plynule přechází do části fasády pod korunní římsou. V linii suprafenester prvního patra je geometrický zdobný prvek ukončen falešnou římsou. Zbylá část fasády je symetricky rozdělena do svislých částí odlišených vroubkováním. Okna jsou vertikálně zcelena do pásů spojených dekorativními čtvercovými rámci se zelenou a zlatou keramickou výplní doplněnou stylizovanými stuhami. Mezi okny prvního patra se nacházejí zdobné obdélné rámce, vždy s vepsaným křížem uvnitř, zdobené modrým oválem se zlatým orámováním, který je složen z drobných keramických částí. Okno pod arkýřem zvýrazňuje suprafenestra geometrického tvaru doplněná červenými keramickými ovály.

Poměrně velké zastoupení staveb měla firma Jana Pařhy, která zde provedla realizaci bloku tří těsně sousedících budov č. 15 (obr. 41), č. 17 (obr. 42) a č. 19 (obr. 43), které vznikaly okolo roku 1910.⁶⁷ Dekor vyskytující se na fasádách těchto budov je velmi podobný. Jedná se o kombinaci rostlinných detailů větví a listů spolu s geometrickými obrazci, které se objevují v oblastech nadokenních suprafenester. Větší zdobnost je možné naléznout u domu č. 17 a č. 15, kde jsou fasády dynamizovány lizénami a, u domu č. 17, také výraznými římsami. Zcela rozdílné je pojetí domu č. 19 s hladkou omítkou zdůrazněnou pouze římsou mezi prvním a druhým patrem a štukovým dekorativním pásem vodorovně vedoucím mezi okny prvního patra.

⁶⁵ Petr Kubát, *Herinkova vila: perla secese, Mladá fronta DNES*, 2007, č. 176, 31.7, s. 4.

⁶⁶ Šilhan, *secese* (pozn. 9), s. 496.

⁶⁷ Gilarová, *Projektové kanceláře* (pozn. 13), s. 5.

3.3.2.5. Klavíkova ulice

V sousedství Resslerovy ulice se nachází o něco starší ulice Klavíkova, která vznikla okolo roku 1896.⁶⁸ Její dominantu tvoří postranní část budovy stavební průmyslové školy a dvoupatrový nájemní dům s vysokým lomeným štítem, který se nachází v sousedství školy. Tato stavba č. 15 vznikla v roce 1909 podle návrhu Jaroslava Teslíka (obr. 44).⁶⁹ Fasáda budovy je členěna rizalitem se středově umístěným arkýřem procházejícím přes první a druhé patro. Štít zdobí alegorické postavy Průmyslu a Vědy doplněné pohledem na Černou věž v pozadí. (obr. 45) Nadokenní části druhého patra jsou zdobeny drobným geometrickým dekorem složeným z barevné keramiky. V části přízemí je fasáda doplněna pásovou bosáží.

3.3.2.6 Otakarova ulice

V druhé polovině 19. století dochází k rozšiřování Pražského předměstí a budování nových ulic. Jednou z nich byla i Otakarova ulice. Z počátku 20. století svým pojetím vynikají především dvě stavby, kde první, budova hudební školy, byla již dříve zmíněna a k druhé se obrátíme nyní.

V Otakarově ulici č. 38 se nachází dům, u kterého nebyl nalezen autor, zadavatel ani rok výstavby, avšak jeho architektonické pojetí je natolik zajímavé, že se částečně pokusíme o jeho zhodnocení (obr. 46).

Výrazná fasáda domu je doplněna o dva postranní rizality zakončené nízkým štítem, ten připomíná tvar stlačeného oblouku. Použitý dekor odpovídá názvosloví geometrické secese a jednotlivé prvky jsou v naddimenzované podobě použity v částech štítů prvního patra a v pásu mezi římsami oddělující první patro od přízemí. Mezi okny se nachází mohutné zdvojené kuželky. V pasech nad i pod okny jsou umístěné velké závitnice.

Jedná se o jednu z pozoruhodných forem secesně orientované architektury v rámci města, která na jeho území nemá žádné srovnání. Svým výrazovým pojetím můžeme dobu vzniku pravděpodobně určit po roce 1906, kdy se v rámci české, především pražské, architektury začíná prosazovat geometrická moderna.

⁶⁸ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 22

⁶⁹ Šilhan, secese (pozn. 9), s. 496

3.3.2.7. Nová ulice

Autorem domu č. 50 v Nové ulici byl českobudějovický architekt Jan Pařcha, který vypracoval návrh roku 1903 (obr. 47).⁷⁰ Fasáda je členěna dvěma mělce vystupujícími postranními rizality ohraničenými vysokými pilastry. Zdivo je kombinací žlutě natřených cihel a hladké omítky. Okna prvního patra jsou půlkruhově zakončená a dvě z nich, umístěná v rizalitech, jsou bohatě zdobena šambránami. Ty v horní části, tvoří stylizované keře vinné révy postupně přecházející ve svislé lišty a geometrické kartuše. První a druhé patro je odděleno výraznou pásovou římsou, pod níž se nachází rostlinný i geometrický dekor.

Na této stavbě se jeví zajímavou kombinace jednotlivých prvků v kontextu s dobou výstavby objektu. Na fasádě bylo užito režného zdiva ve formě cihel, které se ve větší míře objevují až po příchodu Jana Kotěry do Prahy v roce 1898. Ten inspiraci hledá v díle Oty Wagnera, ale i v architektuře Louise Sullivana a Franka Lloyda Wrighta. Je tedy překvapující, že Jan Pařcha tento prvek cihel použil současně, ne-li dříve než Jan Kotěra v Praze.

3.3.3. Vily

V 19. Století, během průmyslové revoluce, se několikanásobně zvětšila rozloha měst a zhoršila kvalita bydlení v jejich centrech. Mnozí zámožní továrníci, bankéři, advokáti a obchodníci se raději stěhovali na zdravější okraj města a stavěli si tam rodinná sídla podobná renesančním vilám.⁷¹

Na přelomu století zažívají jižní Čechy období velkého rozmachu průmyslu a rodiny významných zdejších průmyslníků a podnikatelů jako byli Rudolf Kralík, Franz Hardtmuth, Ernestine Westenová nebo František Herink, využívají příznivých hospodářských poměrů k výstavbě svých reprezentativních sídel. Rozvoj v hospodářské i kulturní oblasti vede k zintenzivnění styků s oběma kulturními centry – hlavním zemským městem Prahou a hlavním městem monarchie Vídní.⁷² Přestože v oblasti architektury značně zesílily kontakty Vídně a německé části jižních Čech, vídeňská secese se na českobudějovické architektuře nijak výrazně neprojevila. Spíše se setkáváme s prvky, které přes všechnu stylovou vyhraněnost a výrazovou

⁷⁰ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 5.

⁷¹ Eva Erbanová - Milan Šilhan - Rostislav Švácha, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007, s. 7.

⁷² *Ibidem*, s. 43.

úspornost naznačují úsilí neztratit vazby s historickou architekturou.⁷³ Názorným příkladem těchto tendencí je vila Franze a Anny Hardtmuthových, která přestože vzniká v letech 1911-1912, v době doznívající secese, slohově odpovídá tzv. třetímu baroku. (obr. 48) Blíže k secesi má vila Oliviera hraběte Lamezan-Salins, jež po slohové stránce odkazuje na anglické hnutí Arts and Crafts.⁷⁴ Na území města v první třetině 20. století vzniká také zajímavá trojice vil, které se utváří v rámci jednoho slohu, ale představují jeho různé podoby. Je to Herinkova vila na Lannově třídě, vila Ernestiny Westenové v Dukelské ulici a méně známá vila Isa v ulici Na Zlaté stoce.

3.3.3.1. Herinkova vila

Na začátku druhého desetiletí 20. století se v jižních Čechách začíná objevovat ohlas geometrizující secese či moderny. Dokladem je dekorativně pojaté průčelí vily Františka Herinka, které pravděpodobně navrhl architekt Antonín Hübschmann v duchu geometrické secese (obr. 49).⁷⁵ Vila několikrát změnila majitele a nadále zůstává v soukromém vlastnictví.

Na Lannově třídě č. 10 se rozkládá mohutná secesní stavba, kterou dříve obklopovala rozsáhlá zahrada. Dnes je však umístěna na konci úzké postranní uličky vedoucí z ulice Lannovy. Toto honosné sídlo si nechal vybudovat obchodník s vínem František Herink roku 1911 od architekta Antonína Hübschmanna, který prošel vedením významného českého architekta secese Jana Kotěry.⁷⁶

Jedná se o dvoupatrovou budovu s asymetricky umístěným rizalitem zakončeným nízkým polygonálním štítem. Hlavní vchod se nachází ve středové ose. Je lemován dvojicí kuželovitých hladkých sloupů a ukončen plechovou jehlancovou střechou francouzského typu. Budova vily je v úrovni mezipatra propojena s krytou chodbou s přílehlou budovou vinných sklepů.⁷⁷

Na fasádě jsou znatelné drobné geometrické ornamenty v oblasti suprafenester a úzké chodby oddělující hlavní hmotu stavby od sousední budovy. Na této části se objevuje motiv pyramidy provedený v hrubé omítce, který je typický pro dílo Antonína Hübschmanna. Zvolený dekor

⁷³ Erbanová et al., Slavné vily (pozn. 71), s. 46.

⁷⁴ Ibidem, s. 46.

⁷⁵ Erbanová et. al., Slavné vily (pozn. 71), s. 48.

⁷⁶ Kubát, Herinkova vila (pozn. 65), s. 4.

⁷⁷ Ibidem, s. 4.

odkazuje na období pozdní fáze geometrické secese. Inspirační zdroje lze nalézt v lidové architektuře a anglickém hnutí Arts and Crafts, odrážejícím se v užití hrázděného zdiva v severním a jižním průčelí. Autorovi byly známé i práce Jana Kotěry, který v prvním desetiletí produkoval množství vil v okolí Prahy, ale i jižních Čech. Pro srovnání lze uvést přestavbu Máchovy vily v Bechyni z roku 1902 nebo Suchardovu vilu v Bubenči, které rovněž využívají hrázděného zdiva jako Herinkova vila v Českých Budějovicích (obr. 50, 51).

3.3.3.2. Vila Ernestiny Westenové

V podobném duchu doznívající secese je postavena vila nacházející se v Dukelské ulici č. 23, kterou nechala postavit vdova po továrníku Franzi Westenovi, Ernestina Westenová (obr. 52).

⁷⁸ Vypracováním projektu byli pověřeni dva vídeňští architekti, Hans Dworzak a Pompea Ritter von Wolff. Realizaci provedl městský stavitel Johann Stepan v letech 1912-1913.⁷⁹

Ačkoli dala vilu postavit Ernestina Westenová, budova se tradičně spojuje s jejím synem Hansem Westenem, poslancem říšského sněmu v období protektorátu. Po roce 1945 stát objekt zabavil jako německý majetek a Hans Westen byl popraven. V 50. letech se budova stala součástí internátního zařízení, jež doplnil nově vzniklý nájemní dům v severovýchodní části zahrady. V roce 2004 proběhla zatím poslední rekonstrukce vily, která byla v následujícím roce prohlášena nemovitou kulturní památkou.⁸⁰

Areál vily původně tvořil lichoběžníkový pozemek o rozloze 58 arů. K severozápadnímu nároží přiléhá soubor, utvořený z domku vrátného a hospodářského křídla. Dvorek mezi těmito objekty uzavírala brána s vraty. Vila se do ulice obracela hlavním vstupem akcentovaným průjezdným portikem.⁸¹ Samotný objekt byl zdůrazněn mohutným půlválcovým rizalitem nacházejícím se na jižní straně a arkýřem na straně východní. Zde se objevuje hrázděné zdivo použité také na domku vrátného. (obr. 53) Možný inspirační zdroj můžeme vidět opět v anglické architektuře přelomu století a secesním folklorismu.

Fasáda je pojatá decentně, bez zdobného ornamentu a předznamenává nástup modernistických tendencí. Jediným dekorem jsou vyškrabávané festony v omítce užitá na několika místech

⁷⁸ Erbanová et. al., Slavné vily (pozn. 71), s. 82.

⁷⁹ Petr Kubát, Vila Ernestina: sídlo rodu Westenů, *Mladá fronta DNES*, 2007, 10.7, s.5.

⁸⁰ Erbanová et. al., Slavné vily (pozn. 71), s. 84.

⁸¹ *Ibidem*, s. 83.

průčelí v suprafenestrách či v okenních parapetech prozrazující kontakt s neoklasicistním proudem soudobé vídeňské architektury.⁸²

3.3.3.3. Vila Isa Na Zlaté stoce

V těsném sousedství čtvrti Čtyři Dvory stojí mohutná vila zvaná Isa (obr. 54). Katastrálně se nachází na bývalém Pražském předměstí v ulici Na Zlaté stoce nedaleko nynějšího kampusu a kolejí Jihočeské univerzity.

Jednopatrovou vilu nechal postavit c. a k. hejtman Georg Fischer v roce 1903 a pojmenoval ji po své ženě Ise Paule Fischerové. Návrh zpracoval a později také realizoval českobudějovický stavitel Josef Hauptvogel a jeho stavební firma.⁸³ Během první světové války Fischer vilu prodal manželům Součkovým, kteří ji roku 1929 opět prodali, a to zubnímu lékaři MUDr. Juliu Königovi. Během druhé světové války nacistické úřady Königovým vilu zabavily pro jejich židovský původ a až roku 1947 byla budova navrácena synům doktora Königa, Karlovi a Jiřímu. Po smrti obou bratrů zůstala vila opuštěná. Až v roce 2003 se dočkala celkové rekonstrukce a nového majitele, kterým se stala Jihočeská univerzita. V dnešní době v budově sídlí Biologická fakulta Jihočeské univerzity.

Jedná se o jednopatrovou stavbu s výrazným středovým rizalitem o třech okenních osách zakončeném trojúhelným štítem. Rizalit je v přízemí a prvním patře rozšířen o dvě terasy nesené pilíři. Štít doplňuje termální okno. Fasáda je zdobena pouze vykrojovanými provlékanými pruhy nacházejícími se mezi okny prvního patra, a v oblasti přízemí je členěna pásovou bosáží. V čistě secesním stylu jsou provedeny vstupní dveře doplněné kovovou markýzou. (obr. 55) Výplň dveří je kombinací skleněných tabulek a dekoru připomínajícího kouřovou křivku zpracovanou v kovové podobě.

⁸² Ibidem, s. 83.

⁸³ Pavel Koblasa, Několik vět o vile Isa u Zlaté stoky, in: Daniel Kovář - Pavel Koblasa, *Staré Budějovice : sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic I.*, České Budějovice 2005, s. 205-206.

4 Uměleckohistorické souvislosti vybraných staveb

V předchozích kapitolách byl nastíněn vývoj secesní architektury v rámci města, zmíněna funkce jednotlivých staveb i okrajově popsán jejich vzhled a umělecký přínos. Nyní však budou představeny tři vybrané objekty, pocházející z různých časových období a prezentující vždy jinou podobu secesní architektury, jak se v průběhu času ve městě uplatňovala. V rámci rozboru a popisu staveb budou představeny možné inspirační zdroje užitého dekoru hledané podle školení jednotlivých architektů. Nalezené možné analogie budou dále rozvedeny se snahou o hlubší zařazení do kontextu české architektury první třetiny 20. století.

4.1. Reinův dům v ulici Karla IV. č. 2

4.1.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu

Objekt nájemního domu s obchody si nechal roku 1903 vystavět Adolf Rein (obr. 56). Stavbou pověřil poměrně novou a rychle se prosazující firmu Josefa Pfeffermanna,⁸⁴ která se zasloužila o vypracování plánu a následnou realizaci.

Parcela se nachází na místě zbořeného trojpodlažního renesančního domu.⁸⁵ Pozemek je malé šířky odpovídající původní gotické parcelaci. To umocňuje výškové působení celku, který je vyzdvižen nad bezprostřední okolí o více než jedno podlaží o velké konstrukční výšce.⁸⁶ Tento zásah do vzhledu a rázu ulice nacházející se v samém centru historického města, byl již druhým novodobým zásahem. Výškově korespondoval s protilehlou budovou novorenesančního paláce německého finančního ústavu Včela ze sklonku 19. století, který vytváří nároží východní strany náměstí.⁸⁷

Celkové pojetí objektu zcela odpovídá duchu doby, kdy jednotlivé stavby vznikaly ve stylu pozdního eklektického historismu doplněného plošným secesním dekorem.

⁸⁴ Firma vznikla roku 1898.

⁸⁵ Dobroslav Líbal, *Zkrácený SHP Č. Budějovic*, SÚRPMO Praha 1962, s. 144.

⁸⁶ Augustin, *Novostavba* (pozn. 2), s. 67.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 67.

Obliba, ba spíše kult dojmu,⁸⁸ v estetice pozdních historistů však nutí přemýšlet nad tím, jak tito architekti a jejich bohatí zákazníci rádi maskovali své stavby kabátem vznešenějším než si tyto stavby zaslouhovaly; jak rádi spatřovali ve svých prozaických domech paláce a chrámy, jak rádi zaměňovali skutečnost za iluzi, pravdu za dojem. Historisté Koulova, Polívkova nebo Ohmannova typu⁸⁹ navrhovali svá díla pro starou liberalistickou buržoazii 19. století, pro muže, kteří dosud milovali hrdinská gesta, historické malby.⁹⁰

To, co popisuje Švácha na pražské architektuře a jejích zadavatelích počátku století, můžeme vidět i na Reinově domě a stavbách v Českých Budějovicích. Jednak se v nich odráží mentalita tehdejších zadavatelů, kteří si přáli vlastnit honosné stavby s odkazem na minulost, a jednak charakter lokality, tedy historického centra.

Samotný objekt domu má tak důležitý místní význam, neboť přesně zapadá do kontextu konzervativní stavitelské produkce na území města, a přesto představuje architekturu nadprůměrné úrovně srovnatelnou se soudobými pražskými realizacemi.

4.1.2. Stručný rozbor a popis stavby

Jedná se o čtyřpodlažní budovu, která je pod úrovní korunní římsy rozdělena do tří částí s rozdílným počtem svislých os, s vysokým stupňovitým štítem a jemu odpovídajícím asymetricky umístěným rizalitem, z něhož vystupuje dvoupodlažní arkýř.⁹¹

Přízemí domu je rozděleno do tří os. Dvě z nich jsou tvořeny půlkruhovými oblouky arkády se skleněnými výplněmi a se vstupem do prostoru obchodu a dalším menším pravoúhlým otvorem vstupu nacházejícím se v krajní ose. Ten doplňuje kruhové okno v nadpraží. Celá plocha přízemí je členěna pouze mělkým pásováním.

První a druhé patro je rozděleno do tří svislých os akcentovaných gotizujícími okenními otvory, které jsou členěny zděnými meziokenními pilíři ve tvaru latinského kříže uprostřed a dvojitého latinského kříže po stranách. Zakončení oken druhého patra má tvar segmentu. Okna obou podlaží jsou sjednocena gotizujícími šambránami a slepými kružbami mezilehlých parapetních

⁸⁸ „Dojem“, slovo které se v českém architektonickém myšlení objevuje v 70. letech 19. st., je to požadavek historistů, aby jejich stavby co nejvíce mluvily k divákovi výběrem stylu, architektonickou symbolikou a ikonografií malířské a sochařské výzdoby; Švácha, *Od moderny* (pozn. 35), s. 47.

⁸⁹ Mezi tyto architektky lze zařadit i Pfeffermanna, byl to jejich současník.

⁹⁰ Švácha, *Od moderny* (pozn. 35), s. 51.

⁹¹ Augustin, *Novostavba* (pozn. 2), s. 67.

výplní, které přecházejí v meziokenní pilíře. Plochy mezi kružbami jsou zdobeny florálním secesním dekorem. V levé ose reliéfem sovy s rozpjatými křídly podpírajícími štít, v pravé ose štítem s monogramem AKJ. Parapety prvního patra jsou spojeny v souvislé kladí s vlysem a římsou, které se zalamuje při přechodu na dvouosý rizalit s bočním arkýřem a tvoří dekorativní postamenty pilastrům. Pod pilastry jsou ploché rozeklané desky konzol, jež mají vpadlou mezilehlou plochu zdobenou dvojicí maskaronů ženy a muže.⁹²

Přestože okna mají především gotizující tvar, čemuž odpovídají slepé kružby i meziokenní pilíře ve tvaru kříže, jejich celkové pojetí je secesní. Především spojení oken do vertikálních svislých pásů orámovaných šambránou a užití florálního dekoru kombinovaného se zoomorfním reliéfem a maskarony.

Vlys, nacházející se pod římsou oddělující třetí a čtvrté podlaží, je zdoben štukovým reliéfem volavky a dekorativně se vinoucí révy, která iluzivně přerůstá z architrávu, jenž je touto dekorací pokryt. Dekorace vlysu postupně přechází ve výplň zábradlí nad arkýřem. Nadpraží oken krajních os druhého patra je doplněno reliéfy polopostav muže s baretem a dívky, kde oba svírají v rukách dekorativně zvlněnou stuhu.

Nad římsou druhého patra je pětiosé poslední podlaží. Okenní otvory jsou vloženy mezi tři pilastry, které tvoří nástavce pilastrům vysokého řádu ve spodních patrech. Okna jsou segmentově zakončena a jejich vnitřní členění odpovídá tvaru písmena T. Ve dvou levých osách jsou otvory rámovány gotizujícími šambránami s přetínanými pruty a průběžnou stuhou v nadpraží.⁹³ Okna rizalitu zdobí šambrány tvořící svislé pruty a rostlinný dekor ve tvaru větví a listů umístěných v nadpraží.

Nad korunní římsou probíhá v dvou levých osách atika s širokými pilíři. Nad rizalitem vystupuje z atiky stupňovitý štít s renesanční a gotizující kružbovou dekorací doplněnou rostlinným secesním ornamentem a štukovými reliéfy pávů po stranách trojdílného odstupňovaného okna, které je lemované jednoduchou šambránou. Štít je završen nakoso postavenou věžičkou s rostlinným dekorem a stříškou renesančního tvaru.⁹⁴

⁹² Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 67.

⁹³ Ibidem, s. 68.

⁹⁴ Ibidem, s. 68.

Uliční trakt má sedlovou střechu s podélně orientovaným hřebenem. Hloubka pozemku je využita beze zbytku přičleněním příčné dvorní přístavby s původně pultovou, dnes plochou, střechou vytvořenou při obnově v roce 2003.⁹⁵

4.1.3. Možné analogické vazby na soudobou architekturu

K tomu, abychom plně pochopili dílo Josefa Pfeffermanna, je potřeba hledat analogie sahající do druhé poloviny 19. století. Důležitou roli ve formování osobitého uměleckého rukopisu sehrálo vzdělání na Vysoké škole technické, pravděpodobně pod vedením Josefa Schulze,⁹⁶ i osobní styk s mohutnou stavební činností, kterou Praha v druhé polovině 19. století zažívala.

Pfeffermannovo vzdělání bylo tedy pod přímým vlivem historismu projevujícího se na veřejných stavbách, ale neodmyslitelnou roli měly i další tendence nesourodě prolínající tehdejší architekturou. Hlavní role v rámci historismu byla připisována české novorenesanci, které od 90. let konkurovaly pokusy o vytvoření lokálně charakteristického novobarokního a novogotického stylu inspirovaného díly Kiliána Ignáce Dietzenhofera a vladislavskou gotikou z přelomu 15. a 16. století. Je překvapující, že ještě v této době se architekti potýkali s otázkou „*v jakém stylu máme stavět*“.⁹⁷ Aby situace nebyla tak jednoduchá, je třeba zmínit i nástup nových konstrukcí a netradičních materiálů do historizující architektury patrný na architektuře průmyslového výstaviště postaveného pro Zemskou jubilejní výstavu v roce 1891.⁹⁸ V druhé polovině 90. let se do českého prostředí začínají dostávat i vlivy secese, které jsou patrné na dnes již zbořené kavárně Corso v ulici Na Příkopě, díle Friedricha Ohmanna. (obr. 57) Stavba v sobě kombinuje stylově rozmanité tvarosloví a pojetí stěny jako prázdné plochy, do níž lze bez jakýchkoliv ohledů vkomponovat mozaiku, sgrafito nebo reliéf. Tato výtvarná hra v kombinaci s konstrukčně skvěle provedenou vějířovitou skleněnou markýzou značí závan něčeho nového, co zcela mění klasický pohled na reprezentativní architekturu.

Tyto přísliby lokálně charakteristické moderny byly kolem roku 1900 doplněny o vyspělejší vídeňskou modernu, která do Čech proniká z Vídně s žáky Otty Wagnera. Moderní tendence jsou však nacionálně a konzervativně smýšlející Prahou velice dlouho zavrhovány, a tak

⁹⁵ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 68.

⁹⁶ Josef Schulz byl jmenován řádným profesorem na Vysoké škole technické roku 1878 a v době, kdy se zde školil Pfeffermann stále zastával roli pedagoga; Vladimír Volf, Profesor architekt Josef Schulz uprostřed svých..., Za starou Prahu, <http://www.zastarouprahu.cz/ruzne/schulz.htm> 13.4. 2011.

⁹⁷ Švácha, Od moderny (pozn. 35), s. 39.

⁹⁸ Ibidem, s. 36.

namísto skvělé pokračovatelky vídeňské moderny u nás vzniká retardační architektonický směr, tzv. secesní eklekticismus, který se bude v architektuře projevovat ještě celé první desetiletí 20. století.

Přesně takto bychom mohli charakterizovat umělecké architektonické prostředí, v němž se Pfeffermann školil a začal tvořit svá díla. Pro ještě názornější srovnání a úplné dokreslení lze uvést jeho současníky, s kterými se na vysoké škole technické mohl během studií setkat. Na projektech těchto umělců jsou patrné příbuzné znaky s Pfeffermannovými stavbami, které vytvořil v rámci své budějovické periody, především Reinově domě.

Podobné výrazové znaky můžeme vidět na projektech Kamila Hilberta, narozeného stejný rok jako Pfeffermann. Přestože prošel vídeňským školením, jeho dílo odpovídá spíše volnější formě historismu doplněného secesními motivy. Ve stejné době, kdy v Budějovicích vzniká Reinův dům, navrhuje Hilbert vlastní nájemní dům na Masarykově nábřeží (1904-1905) ve stylu vladislavské gotiky (obr. 17). Tvarosloví průjezdu a schodiště nás však odkazuje na čistou florální secesi. Stejně jako Pfeffermann využívá motivu vinné révy, větví s listy a zoomorfního motivu ptáků, konkrétně sov umístěného nad portálem hlavního vstupu.

Podobné prvky, ale více směřující k historismu, jsou patrné na díle dalšího absolventa pražské techniky, o necelou generaci staršího Josefa Sakaře. Jeho návrh a následná realizace školy na Lyčkově náměstí (obr. 58) má moderní otevřený půdorys, ale zároveň je ve svém výrazu konzervativní.⁹⁹ V architektonickém pojetí můžeme vidět vliv neorenesance, který je nejpatrnější na vysokém stupňovitém štítu a atice. Po výtvarné stránce se však jedná o dekorativní hru s užitím florálního motivu větví objevujícím se v partiích okenních suprafenester a štítu.

Veřejně známé jsou práce dalších Pfeffermannových současníků školených na pražské technice, jako například Antoním Balšánek, spoluautor Obecního domu a autor divadla v Plzni, (obr. 59) Alois Čenský, autora divadla na Vinohradech, (obr. 60) nebo Richard Klenka, rytíř z Vlastimilu. Z o něco starší generace je třeba zmínit i dílo Friedricha Ohmanna, jenž bravurně dokázal vytvářet umělecké kreace kombinující dietzenhoferovské baroko, českou renesanci i pozdní gotiku, které mnohdy doplnil moderní nadstavbou v pojetí plochy nebo užitím železných konstrukcí. Jak je patrné na domě U Černé orlice. (obr. 61)

⁹⁹ Jan Svoboda - Zdeněk Lukeš - Ester Havlová, *Praha 1891-1918 Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997, s. 147.

Porovnáme-li Pfeffermannovu realizaci Reinerova domu v Českých Budějovicích s pracemi těchto architektů, jedná se dozajista o architekturu srovnatelné úrovně, které však dosud nebyla připisována větší pozornost. Reinův dům slohově i časově zcela zapadá do kontextu tehdejší české architektury, a ačkoliv z velké části odpovídá ještě historismu, v jistých partiích již předjímá nastupující moderní tendence.

Neogotické dekorativní prvky plynule splývají se secesním dekorem, který se objevuje na neorenesančně řešené ploše fasády a štítu. Architekt zde skvěle zvládl klasický kánon neoslohů, ale zároveň znal práce modernistů, od nichž přejímá řešení oken. Pomocí odlišné osovosti jednotlivých podlaží a různorodosti tvaru oken se odpoutává od klasického kánonu a propůjčuje jinak klidné stavbě ráz nesourodosti a dynamičnosti, podpořenou i zalamovanými římsami. Okna prvního podlaží sloužila jako výlohy původního obchodu a velká, v lineární pás, spojená okna dalších pater přinášela množství světla do jednotlivých bytů. Tím byla prvotně podpořena i samotná funkce domu.

Srovnání pražské a českobudějovické architektonické produkce je však v jistém nepoměru, a to především v otázce zadavatele stavby. Je zcela evidentní, že na počátku století v konzervativně smýšlející maloměstské společnosti nebyla vhodná půda pro velké modernistické realizace. Přesto Pfeffermann z Reinerova domu dokázal učinit jistý předstupeň nově nastupující moderní architektuře.

4.2. Česká státní průmyslová škola v Resslově ulici č. 2

4.2.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu

Roku 1910 byla na rohu Resslovy a Klavíkovy ulice postavena budova České státní průmyslové školy na základě iniciativy Obchodní a živnostenské komory.¹⁰⁰ (obr. 62) Ta pocitřovala nedostatek odborníků v souvislosti s rozmachem hospodářského podnikání koncem 19. století. Původně měla být škola zřízena v Lišově, kde působilo mnoho truhlářů. Tehdejší vládní komisař pro pokračovací školy Ing. Jan Kubeš navrhl umístění v Českých Budějovicích. On sám se stal prvním ředitelem průmyslové školy.¹⁰¹ Stavbu realizovala firma Ladislava

¹⁰⁰ Kropáček et. al., Encyklopedie (pozn. 8), s. 332.

¹⁰¹ <http://www.spsstavcb.cz> 15. 4. 2011.

Novotného z Počátek podle projektu Josefa Pfeffermanna. O návrh průčelí a pravděpodobně i celého výtvarného pojetí fasády se postaral Antonín Hübschmann.¹⁰²

Škola se těšila rok od roku větší popularitě a získávala více zájemců o studium. Budova samotná brzy nedokázala takové množství studentů pojmout. Z toho důvodu došlo v letech 1930-1932 k rozšíření budovy přístavbou v délce jedné učebny ve všech patrech do Klavíkovy ulice.¹⁰³ K dalšímu rozšíření dochází až v roce 1948, kdy v ulici Resslerova vznikají nové učebny a dílny pro praktické vyučování. Dnes jsou tyto prostory pronajímány truhlářské firmě.¹⁰⁴ V 60. letech byla vybudována tělocvična, stavební dvůr se skládkou stavebního materiálu a laboratoře pro zkoumání stavebních hmot.¹⁰⁵ K poslední velké přestavbě dochází na počátku 80. let, kdy vzniká nová část budovy v Klavíkově ulici a nový vchod školy.¹⁰⁶ Budova prošla několika rekonstrukcemi, při kterých proběhla výměna střechy a obnova fasády. K posledním významným pracím došlo v roce 2002 po ničivých povodních, které školu zasáhly.¹⁰⁷

Škola vznikla v rámci zcela nové ulice založené roku 1905 a výškově i hmotově měla korespondovat s budovou České obchodní školy vzniklé o rok dříve.¹⁰⁸ Podle dobových fotografií je patrné, že budova těsně nepřiléhala k žádné jiné stavbě, jako je tomu dnes, a stála samostatně na nároží dvou ulic. Stavba se tak tyčila nad ostatními o celé patro, izolovaná a monumentálně vyhlížející. Její moderně otevřený půdorys propůjčoval celkové hmotě dynamiku a pojetí pozdně secesního dekoru také divácky zajímavou výtvarnou podívanou.

Svým pojetím stavba plně zapadá do kontextu soudobé produkce v rámci českých zemí, kde se přibližně v letech 1906-1911, několik roků po vzestupu vídeňské moderny, vytváří svébytná moderna česká. Ke slovu se dostávají Kotěrovy zásady pravdivosti, konstruktivnosti a účelnosti stanovené již v roce 1900.¹⁰⁹

Dnes celek stavby poněkud zaniká vlivem následné uliční zástavby a vysázení stromů podél pěší zóny v Resslerově ulici, přesto, zastavíme-li se před hlavním vstupem umístěným v již zmiňované Resslerově ulici, můžeme stále obdivovat bohatou štukovou výzdobu, která se dochovala ve velmi dobrém stavu.

¹⁰² Schinko, Putování městem (pozn. 46), s. 4.

¹⁰³ Dana Mužíková, Vladimír Kostka et. al., *Almanach Střední průmyslové školy stavební České Budějovice k 100. Výročí založení školy (1900-2010)*, České Budějovice 2010, s. 16.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 22.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 24.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 27.

¹⁰⁷ Ibidem, s. 36-37.

¹⁰⁸ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 29.

¹⁰⁹ Švácha, Od moderny (pozn. 35) s. 62.

4.2.2. Stručný rozbor a popis stavby

Budova školy má členitý půdorys, který se postupem času několikrát změnil vlivem jednotlivých přestaveb. Jak je patrné z původního půdorysu z roku 1910 (obr. 63), byla hlavní hmota budovy koncipována v přibližném půdorysu čtverce s osou vchodu z Resslerovy ulice. Navazující podélné křídlo původně dvorního traktu počítalo s ateliérovou a praktickou výukou. Toto křídlo nevytváří uliční čáru, ustupuje severním směrem, a z této uliční čáry zachovává pouze linie bývalého výstavního prostoru v celkové délce 10 m. Důvodem byla zřejmě i nejasnost části budoucí Klavíkovy ulice, která se koncipovala souběžně s prvními a desátými léty 20. století s dokončením nárožní budovy mezi Haškovou a Klavíkovou ulicí ve 30. letech 20. století.

Hlavní průčelí se vstupem do Resslerovy ulice je rozděleno do dvou výškově rozdílných celků (obr. 64). Jedná se o trojpodlažní část budovy, která je pod úrovní korunní římsy rozdělena do tří částí s rozdílným počtem svislých os, vysokým pyramidálně členěným štítem a jemu odpovídajícím mělce vystupujícím rizalitem. Z něj vystupuje bohatě členitý portál. V těsném sousedství je umístěn dvoupodlažní trakt. Ten se rozkládá na křížení ulic Resslerovy a Klavíkovy. Fasáda v Klavíkově ulici je členěna dvojicí mělkých jednoosých rizalitů zakončených vždy polygonálním štítem, které svírají mělký cylindrický rizalit o třech okenních osách zakončený segmentem (obr. 65).

Přízemí trojpodlažního bloku hlavního průčelí je v dolní části doplněno pásovou bosáží, do níž jsou včleněna tři sklepní ona s klenáky. Přízemí je dále rozděleno do pěti svislých os. Tři okenní otvory po levé straně jsou spojeny ve vertikální pás s okny prvního patra. Okna obou podlaží rámuje svislé lišty, které se nachází po straně pásu a jsou doplněny obdélnými výplněmi zdobenými geometrickým štukovým dekorem a keramikou v nadpražích.

Vertikální osa, těsně sousedící s krajním rizalitem, tvoří v úrovni přízemí rovněž mělce vystupující rizalit s centrálně umístěným okenním otvorem, který má tvar segmentu. Nadpraží okna je doplněno hrubou omítkou zdobenou dvojicí stupňovitých štukových obdélníků a festonů ve tvaru podkovy, doplněných keramickými výplněmi. Tento jednoosý rizalit je v horní části ukončený výrazně profilovanou římsou, nad kterou je v ose umístěno okno prvního patra zdobené geometricky pojatou šambránou.

V místě patrové římsy mezi prvním a druhým patrem se nachází pás s nápisem označujícím název školy. Třetí patro je rozděleno do sedmi os tvořených úzkými okenními otvory, vzájemně oddělenými pásy hrubé omítky.

Výrazná korunní římsa probíhá v rámci celého jednoho bloku budovy, jen v oblasti patrového rizalitu je částečně vynechaná.

Rizalit sestává ze tří okenních os navzájem propojených v souvislý vertikální pás, procházející prvním a druhým patrem, zakončený termálním oknem umístěným v rámci pyramidálního vysokého štítu. Okna jsou sjednocena vždy trojicí obdélných rámců s geometrickým dekorem doplněným keramikou. Vysoký štít je zdoben hrubým zdivem a rovněž keramikou v jednotlivých stupních tvořících pyramidu, která je zakončena kamennou dekorativní vázou.

Ve stejné ose, jako je umístěn okenní pás, se nachází bohatě zdobený portál (obr. 66). Jedná se o variaci edikulového portálu, kde je vstupní otvor orámován vysokým štukovým reliéfem ve tvaru pyramidy. U paty je z každé strany umístěna ženská figura hledící na vodorovný překlad, jímž je pyramidální orámování zakončeno. V každém stupni, na vnitřní straně, se nachází dekorativně pojatá dvojice festonů s keramickým dekorem uprostřed.

Sousední dvoupodlažní část budovy je na straně hlavního průčelí rozdělena do dvou svislých okenních os zdobených lištami a obdélnými rámci z hrubé omítky, doplněné keramikou v oblasti nadpraží. Na straně orientované do Klavíkovy ulice je dvojice jednoosých mělkých rizalitů střídavě zdobena hrubou omítkou ve tvaru dekorativních obdélníků doplněných keramikou a motivem obrácené stupňovité pyramidy umístěné v oblasti parapetní výplně oken prvního patra. Cylindrický rizalit je těsně pod segmentově tvarovanou římsou doplněn štukovým dekorem ve tvaru volut a spirál, které myšlenkově odkazují k rostlinné secesi, avšak jejich výtvarné pojetí je již zcela geometrické. Okna jsou ve vertikálních osách propojena ve svislé pásy zdobené štukem a keramikou. Celý hlavní trakt budovy je zakončen mansardovou střechou.

Na centrální blok stavby navazuje dlouhé boční křídlo, které určuje délku celé stavby. Na jižní straně je rozšířeno mohutným téměř čtvercovým dvoupodlažním rizalitem zakončeným polygonálním štítem, jemuž předstupuje jednopodlažní přístavba zakončená částí mansardové střechy. Zdobení tohoto bloku je velmi prosté. Přístavba je v dolní části doplněna pásovou bosáží, stejně jako zbytek budovy. Dekorativní motiv se objevuje pouze v pasáži štítu, v jehož

středu je umístěno malé oválné okno s bohatě pojatou štukovou šambránou ve tvaru rozevřeného vějíře zdobeného peřím a keramikou.

4.2.3. Možné analogické vazby na dobovou architekturu

V předchozí kapitole jsme se zabývali Reinovým domem, jednou z prvních forem uplatnění secesního dekoru v rámci města. Nyní se dostáváme o necelé desetiletí dál, kdy vývoj značně pokročil a stavby získaly nový ráz postupně směřující k moderně. Budova Státní české průmyslové školy je jistým předstupněm. Ve svém pojetí se jedná o stylově nejčistší podobu secese v rámci města, přestože rozvíjí její pozdní dekorativní formu. V kontextu soudobé architektonické produkce v rámci Čech si zaslouží pozornost, neboť myšlenkově pravděpodobně navazuje na práce Jana Kotěry a Bohumila Hübschmanna a po výtvarné stránce je srovnatelná s pražskou produkcí okolo roku 1910.

Autorem stavby je Josef Pfeffermann a výzdoby fasády Antonín Hübschmann. Ten měl přímé styky s pražskou architektonickou produkcí díky bratru Bohumilovi a svému školiteli Janu Kotěrovi. Tito architekti prošli školením u Otty Wagnera ve Vídni a stali se propagátory především geometricky orientované secese. Jejich práce do jisté míry ovlivnila tvorbu Antonína Hübschmanna a promítla se do celkového vzhledu průmyslové školy.

V této době se výtvarné řešení průčelí omezuje buď na akcentování určitých prvků konstruktivních nebo na pouhou dekoraci plošnou, vždy v souladu s tektonickou povahou užitých materiálů.¹¹⁰ Tato zásada je patrná i na fasádě školy, která je provedena bez křehkých rostlinných ornamentů, jež nahradil plošný geometrický dekor a kombinace rozdílného zdiva. Obdobným procesem geometrizace prochází u staveb i jejich sochařská výzdoba. K novému konstruktivnímu stylu se už nehodí alegorie, jejíž ztvárnění obvykle vyžadovalo akademicky nebo naturalisticky pojatou lidskou figuru, ale střídá ji plastický symbol, téměř architektonicky stylizovaný a inspirovaný ve své formové řeči egyptským, asyrským nebo archaickým řeckým sochařstvím.¹¹¹ Tento myšlenkový vliv je patrný i na dvojici ženských postav v oblasti portálu, které ve své strnulosti archaické sochařství připomínají. Dalším inspiračním zdrojem se Hübschmannovi mohla stát díla Jana Štursy, který spolupracoval s Janem Kotěrou a vytvářel sochařské práce k několika jeho stavbám. Tato výzdoba, kde jsou

¹¹⁰ Švácha, *Od moderny* (pozn. 35) s. 62, in: A. Engel, *Dům nájemný, Styl III*, 1911, s. 189-196.

¹¹¹ Švácha, *Od moderny* (pozn. 35), s. 64.

sochy umístěny volně, a nikoliv v rámci fasády, se nachází na Pavilonu odborného školství určeného k Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze z roku 1907, kde Kotěra spolupracoval jak s Janem Štursou, tak Josefem Gočárem (obr. 67).¹¹² Hübschmannovo pojetí ženské figury pak stojí mezi oběma těmito vzory. Ze starého umění jakoby převzaly statický klid a geometrický sklad drapérie šatů, a ze Štursových soch zvláštní zasněný výraz. (obr. 68)

Dalším významným prvkem, variabilně se objevujícím na fasádě, je pyramidální motiv, který je k vidění v oblasti štítu a portálu hlavního vstupu. Kotěra tento motiv uplatnil na již zmiňované fasádě Pavilonu obchodu a průmyslu k Jubilejní výstavě. Hübschmann tento výtvarný prvek opakovaně užívá a obměňuje jeho podobu, jak v rámci štítu, tak v pasážích oken a hlavního portálu. Motiv pyramidy se zároveň stává poznávacím znamením jeho děl, jak dokazuje Kovaříkův dům nebo bývalý hotel Slunce, nacházející se rovněž v rámci města. Bližší přiblížení Hübschmannova díla bude následovat v kapitole zaměřené na jeho další architektonickou produkci.

Důkaz, že se jedná o opravdu kvalitní architektonický počín, je možné podat na srovnání průmyslové školy s pražskou produkcí okolo roku 1910-1911, kde v rámci hlavního města vzniká několik staveb výrazově velmi podobných.

Jednou z nich je objekt redakce a tiskárny Národních listů v Opletalově ulici č. 3 (obr. 69). Budova z roku 1911 od neznámého autora je pojata ve stylu pozdní geometrické secese.¹¹³ Fasáda je traktována dvěma polygonálními štíty a, stejně jako u budovy školy, je doplněna výrazným pásem s nápisem značícím název budovy.

Další výrazově podobnou stavbou je budova v Jindřišské ulici č. 11 z let 1911-1912 od Josefa Kovařoviče.¹¹⁴ (obr. 70) Stavba má velmi čisté pozdně secesní průčelí doplněné plošnými geometrickými a keramickými prvky a vysokým polygonálním štítem s pyramidálním zakončením. Stavba je akcentována středovým cylindrickým rizalitem probíhajícím přes čtyři podlaží. Zde se opět nabízí srovnání se státní školou, především v otázce plošného dekoru a pyramidálně řešeného vysokého štítu.

Je tedy zjevné, že se jedná o stavbu srovnatelnou s dobovou českou produkcí s odkazem na vídeňskou geometrickou modernu a školu Otty Wagnera.

¹¹² Strakoš, Hübschmann (pozn. 55), s. 68-69.

¹¹³ Svoboda et. al., Praha (pozn. 100), s. 94.

¹¹⁴ Ibidem, s. 95.

4.3. Obchodní budova Leopolda Hájíčka U Černé věže č. 9

4.3.1. Vztah k urbanistickému a architektonickému kontextu

Na úzké parcele prostupující celým uličním blokem, která vznikla spojením dvou protilehlých pozemků, byl v letech 1909-1910, podle projektu pražského architekta Jana Šuly, postaven výjimečný objekt obchodního domu (obr. 71). Realizace projektu byla zadána českobudějovické firmě Josefa Pfeffermanna.¹¹⁵

Objekt prošel na přelomu 20. a 21. století velkou rekonstrukcí zaměřenou na obnovu zanedbaného stavu objektu a na doplnění částí dekorace, jako například na novodobou skleněnou markýzu.¹¹⁶

V intencích soudobých stavebních realizací na území historického jádra vznikla převýšená stavba až absurdních proporcí. Velmi úzká průčelí, zvláště v ulici U Černé věže, byla vyhnána původně téměř do dvojnásobné výšky oproti převládající úrovni hladiny zástavby.¹¹⁷ Tato výška je zachována ve hmotě na celém půdorysu stavby, z níž činí úmyslně komponovaný solitér v rámci uliční zástavby.

Důležitou roli zde sehrála i otázka zadavatele, významného velkoobchodníka se železem, Leopolda Hájíčka. Právě do objektu nově vzniklého domu v ulici U Černé věže byl umístěn jeden z největších železářských obchodů, který měl předně reprezentovat majitele a jeho podnikatelské aktivity. Tato reprezentativní stránka, kterou objekt nesl, se projevila ve struktuře, dispozici i zvoleném dekoru.

Celkové působení objektu je, s ohledem na dobu vzniku, až nevídaně moderní. Jak pojetí interiéru, tak především vnější průčelí je dáno estetikou konstruktivní skladby objektu. Tento postup je možno vidět na pohledovém uplatnění nýtovaných detailů odhalených prvků ocelové části nosného skeletu a zcela otevřeným skleněným průčelím, zasazeným do ocelového rámu.¹¹⁸

¹¹⁵ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 148.

¹¹⁶ Ibidem, s. 148.

¹¹⁷ Ibidem, s. 148.

¹¹⁸ Ibidem, s. 145.

Toto moderní pojetí plně proskleného průčelí předběhlo svou dobu o několik desítek let, před druhou světovou válku, kdy architekturu ovládla záliba v užívání závěsových stěn.¹¹⁹

Oproti dříve představené budově stavební školy, která držela krok se soudobou architektonickou produkcí a v rámci užitého dekoru reagovala na pražské Kotěrovy stavby, v případě domu U Hájíčků, stavba svou dobu předběhla. Jistou souvislost můžeme vidět v nově nastupující generaci Kotěrových žáků, jako byl Josef Gočár nebo Otakar Novotný, jejichž raná díla stojí na samém kraji moderny a stejně jako Hájíčkův dům představují zcela nový pohled na architekturu.

4.3.2. Stručný rozbor a popis stavby

Jedná se o pětipodlažní objekt, který se rozkládá na protáhlém obdélném půdorysu, jenž se uprostřed, ve styku dvou původně samostatných pozemků, zalamuje a rozšiřuje.

Průčelí do ulice U Černé věže je členěno do dvou hlavních úrovní proskleného pláště. Dolní část, rozkládající se ve dvou podlažích, lehce předstupuje a je zdůrazněna kamenným obkladem postranních ploch. Vzniká tak jakýsi plochý rámový portál, kde rovné kladí je uloženo na dvojici pilastrů, které nad něj pronikají svými nízkými nástavci se šikmým okosením. Tyto pilastry jsou v horní části doplněny dvojicí zavěšených luceren. Překlad portálu je zdoben plastickým nápisem se jménem stavebníka Leopolda Hájíčka.

Z bočních stěn vystupují úzké mělké pilastry stojící na spodní kamenné části obkládání. Pilastry bez hlavic jsou přerušeny v úrovni vystupující římsy pod štítem a dřív je kanelován jemným drážkováním. Na úrovni římsy pás pilastrů pokračuje a je dekorován v celé ploše výrazným svislým drážkováním, ve spodní i horní části doplněným geometrickým dekorem.

Budova je zakončena nízkým hrotitým štítem s konkávním obrysem horních šikmých hran a se segmentovým záklenkem umístěným mezi bočními pilíři. Ve středu štítu se nachází původní secesní medailon geometrického tvaru. Plocha tympanonu mezi římsou a segmentovým záklenkem odpovídá úrovni sníženého posledního patra a je celá zasklená. Jednotlivé tabulky jsou od sebe odděleny svislými ocelovými lištami do devíti os. Ve druhé, páté a osmé ose jsou skleněné výplně opatřeny dekorativním železným zábradlím.

¹¹⁹ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 145.

Plochy proskleného pláště jsou svislými profily rozděleny do tří vertikálních os navzájem oddělených ocelovými dekorativními pásky. Mezi třetím a čtvrtým podlažím jsou jednotlivé skleněné plochy odděleny vodorovným ocelovým překladem zdobeným jemným geometrickým ornamentem ve tvaru volut a osmiúhelníků, provedeným v oceli.

Ve spodní úrovni prosklené plochy je v přízemí ve středové ose vynechán prostor pro výklenek hlavního vstupu, který prochází mezi bočními hlubokými kvádry ze tří stran prosklených výkladců. Nad vstupem byla novodobě instalována skleněná vějířová markýza s trojúhelníkovým půdorysem na ocelových podporách. Ve stejné úrovni se nachází vodorovné pole pláště obložené černými panely, nad nimiž je umístěno nízké dekorativní secesní zábradlí.

Zadní průčelí do Plachého ulice je dvouosé, zakončené nízkým hrotitým štítem s nárožními pylonovými nástavbami. (obr. 72) Čtyři podlaží jsou členěna stejným způsobem pomocí meziokenních pilířů a parapetních pásů, mezi které jsou vloženy velké prosklené plochy obdélných proporcí. V parteru jsou prosklené plochy výkladců členěny ve dvou svislých polích, mezi nimiž se nahází vstupní otvor do budovy. Plocha štítu je doplněna dvojicí lichoběžníkových oken oddělených pilířem zdiva.¹²⁰

Plošná štuková dekorace fasády je již novodobá, tvořená především plošnými pásy hrubé omítky.¹²¹

4.3.3. Možné analogické vazby na dobovou architekturu

Nyní se ve vývoji architektury dostáváme do centra moderny, ne-li ještě dále. Okolo roku 1911 se v architektuře začíná prolínat množství moderních tendencí, které postupně vytlačují historickou a dokonce i secesní architekturu.

Okolo roku 1906 se vedle doznívajícího historismu, stávající florální secese a její nově nastupující mladší sestry, secese geometrické, začíná objevovat také individualistická moderna. Jak i název napovídá, snaží se být něčím zcela novým, odpovídajícím současnému vkusu i potřebám života. Její individuálnost spočívá v osobitosti jednotlivých tvůrců, kteří přes společné znaky a cíle architektury u svých prací postupují zcela osobitě, přičemž důraz

¹²⁰ Způsob popisu a konkrétní údaje v této podkapitole vychází z práce Martina Augustina; Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 146-148.

¹²¹ Ibidem, s. 144-148.

kladou na účelnost více jak na dekorativnost. Hlavním propagátorem je osobnost Jana Kotěry, jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole.

V roce 1911 slovo získávají průbojní Kotěrovi žáci, kteří se ve svých pracích dostávají o něco dál. V Kotěrově díle je stále znatelný vliv vídeňského školení a styk s pracemi Otty Wagnera. V díle jeho žáků Otakara Novotného a Josefa Gočára je vliv vídeňské moderny již méně patrný. Kontinuálně s tímto proudem vzniká opoziční nová vlna přinášející do Čech kubismus.¹²² Nepopíratelnou úlohu zde sehrály i zahraniční vlivy francouzské a belgické architektury a nepochybně i práce zaoceánské z dílny Franka Lloyda Wrighta a Louise Sullivana. Je zřejmé, že stylově různorodé ovzduší těsně před první světovou válkou poskytlo velkou uměleckou svobodu jednotlivým architektům.

Tento rozsáhlý úvod není zcela nahodilý. Uvádí nás do složité problematiky předválečné architektury a pomůže nám se zorientovat a následně docenit nadčasovost objektu Hájíčkovu domu. Ten v sobě spojuje pozdní geometrické secesní prvky, střídmě užití v podobě ocelového zábradlí a výplní horizontálních pásů oddělujících patra, a moderní propojení funkce s estetickou stránkou stavby. Využití velkých skleněných tabulí, které slouží jako mohutné výkladce a zároveň propouštějí množství světla do obchodní a administrativní budovy, je prvek předbíhající svou dobu o více jak jedno desetiletí.

Toto pojetí je zcela srovnatelné se slavnou Gočárovou stavbou Wenkeova domu v Jaroměři, který vznikl ve stejné době (obr. 73). Průčelí je tvořeno kombinací železa, skla a železobetonu, a jeho celkové pojetí působí velmi čistě a plošně. V rámci doby se jednalo o novum estetické i konstruktivní, především užitím skleněného průčelí vysunutého na krakorcích.¹²³

Zůstaneme-li u srovnání Wenkeova a Hájíčkovu domu, je třeba upozornit, že Gočárova stavba náznakově odpovídá historizujícímu rozvrhu s klasickým trojdělením hmoty a monumentálním kladím korunní římsy kombinovaným s moderním prvkem skleněného průčelí. Podobně je na tom i Šulova koncepce. Zde je skleněná plocha průčelí rozdělena do tří částí rámována mělkými pilastry s kanelováním a zakončena variací na klasicizující trojúhelný štít. Tato kombinace moderních a klasických prvků je jednou z mála indicií, které odpovídají době vzniku před první světovou válkou. Době vzniku je poplatný i ornament na

¹²² Švácha, *Od moderny* (pozn. 35), s. 105.

¹²³ Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958, s. 8-9.

ocelovém zábradlí, který je patrný u obou staveb. Nebýt těchto detailů, jsou obě stavby plně srovnatelné s architektonickou produkcí 20. a 30. let.

Především funkční srovnání se nabízí s dílem dalšího Kotěrova žáka Otakara Novotného, který v letech 1909-1911 vytvořil dům nakladatele uměleckých publikací Jana Štence. Obzvláště v partii dvorního průčelí je patrné užití velkých skleněných tabulí v ocelových rámech, které zaručovalo velké množství světla do prostor grafických dílen (obr. 74). Stejně jako Leopold Hájíček, tak nakladatel Štenc využíval velkých skleněných ploch k podpoření svého podnikání.

Jak je patrné, dům U Hájíčků je dílo nadprůměrné úrovně, které předbíhá soudobý vývoj architektury. V rámci města se tak jedná o jeden z nejhodnotnějších objektů první poloviny 20. století, kterému doposud nebyla věnována hlubší badatelská pozornost.

5 Stavebních firmy a jejich vedoucí osobnosti

Důležitou roli při vzniku secesní architektury na území města sehrály stavební firmy a projektové kanceláře. Ty na počátku nového století získávaly množství lukrativních zakázek a jejich postupný vzestup v období před první světovou válkou kontinuálně pokračoval i po jejím skončení. Nyní se okrajově zaměříme na nejvýznamnější firmy a jejich vedoucí osobnosti spolu se stavebními realizacemi. V druhé části kapitoly bude pozornost věnována dvojici stěžejních architektů, Josefu Pfeffermannovi a Antonínu Hübschmannovi, kteří z velké části utvářeli osobitý ráz českobudějovické secese. Nástin jejich školení, realizované práce a možné analogické vazby na soudobou architekturu pomohou nám tento ráz blíže přiblížit.

5.1. Stavební firmy a projektové kanceláře

S dobrou hospodářskou situací v druhé polovině 19. století a následně století nového zažívá město mohutnou výstavbu nových ulic a komunikací, jež zcela změnila jeho stávající historický charakter. V tomto čase konjunktury se rozvíjí množství nových stavebních firem a projektových kanceláří se snahou uspokojit poptávku nové vrstvy zadavatelů z řad střední třídy, továrníků a průmyslníků.

V roce 1903 evidovalo Budějovické společenstvo živností stavebních sedm stavebních firem koncesovaných s celkovým počtem 550 zaměstnanců. Významné stavební zakázky získávaly velké stavební firmy, jako byla firma Josefa Hauptvogla sídlící v ulici 28. října č. 8, která v 90. letech 19. století zaměstnávala okolo 370 lidí.¹²⁴ Tato firma realizovala nákladnou stavbu vily Isa v ulici Na Zlaté stoce nebo Okresní dům na Lidické třídě.

Jakub Stabernak, se sídlem v ulici U Černé věže č. 20, patří rovněž k majitelům velké stavební firmy, která na přelomu století realizovala projekty domů na Lannově třídě, kostel Růžencové Panny Marie na Žižkově třídě nebo městský chudobinec v ulici Boženy Němcové. Stabernak získal vyučení ve firmě Josefa Kneissla, kde byl zaměstnán jako kreslič.¹²⁵

¹²⁴ Kropáček et. al., Encyklopedie (pozn. 8), s. 474.

¹²⁵ Kropáček et. al., Encyklopedie (pozn. 8), s. 474.

V této době měli stavitelé významné společenské postavení, jehož důkazem je právě osoba Josefa Kneissla, který na přelomu století zastával post budějovického starosty.¹²⁶ Váženosti získal také Jan Pařcha, sídlící v ulici Fráni Šrámka č. 29, který zaměstnával 392 dělníků.¹²⁷ Pařhova kancelář se zaměřovala především na stavbu rodinných domků, jak dokládá několik staveb v Resslerově ulici nebo dům č. 50 v Nové ulici.

Stavitel Václav Kovařík, který získal koncesi roku 1909, rovněž sídlil v Českých Budějovicích a firmu rozšířil o filiálku v Hluboké nad Vltavou.¹²⁸ Kovaříkovou nejvýznamnější zakázkou byl jeden z největších budějovických hotelů Grand Hotel na Nádražní třídě č. 27.

V Klavíkově ulici č. 15 se nacházela technická kancelář Jaroslava Teslíka a samotný dům vznikl podle jeho vlastního návrhu. Stěžejní realizací firmy byl Pfeffermannův projekt kavárny U Volbrechtů z let 1904-1905.

Svou kariéru začal rozvíjet později velmi úspěšný František Petráš, který v období před první světovou válkou postavil dvojdom v Dukelské ulici č. 56/58.¹²⁹ V letech 1912-1913 realizoval návrh vily učitele Karla Fabiána na Vrchlického nábřeží č. 10 (obr. 75) ve stylu geometrické moderny či secese a roku 1915-1916 vlastní vilu v Dukelské ulici č. 25 (obr. 76), vyznačující se osobitým moderním stylem, který stavitel rozvíjí v období po první světové válce.¹³⁰

Neméně významným a úspěšným byl architekt Johann Stepan, jehož stavební podnik sídlil v Besední ulici č. 20, později rozšířený o filiálku v České Krumlově. Stepanova stavební firma vznikla roku 1908 udělením koncese, rok po jeho úspěšném dokončení Státní průmyslové školy ve Vídni. Architektův německý původ a příbuzenské vztahy s tehdejší starostou města Josefem Taschem mu zaručily dobrý přísun zakázek, na kterých se uplatnilo Stepanovo vídeňské školení.¹³¹ Na projektech rodinných a nájemních bytů v ulicích U Tří lvů a Dukelské se uplatnil především rostlinný dekor v kombinaci s keramickými detaily, jak lze vidět na dochovaném stavebním plánu (obr. 77). Naproti tomu Říhovo sanatorium bylo postaveno v duchu nově nastupující moderny patrné na částečně proskleném rizalitu oproštěném od jemného rostlinného dekoru.

¹²⁶ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 31.

¹²⁷ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 5.

¹²⁸ Ibidem, s. 5.

¹²⁹ Ibidem, s. 5.

¹³⁰ Erbanová et. al., Slavné vily (pozn. 71), s. 88.

¹³¹ Kovář, Budějovice (pozn. 10), s. 31.

Nyní je možné představit dva vybrané architekty, kteří se hráli významnou roli při vytváření secesních staveb na území města. Jedná se o Josefa Pfeffermanna, jednoho z nejúspěšnějších stavitelů a architektů působících na území jižních Čech v první třetině 20. století, a Antonína Hübschsmanna, který do města přinesl zcela rozdílné pojetí secesního dekoru.

5.2. Josef Pfeffermann a jeho stavební firma

Josef Pfeffermann, narozený roku 1869 v Praze, byl osobností politicky aktivní a všestranně nadanou. Působil jako architekt, stavitel, publicista, funkcionář České strany národně sociální a člen Revolučního Národního shromáždění. Aktivně se zapojoval do politického života v Českých Budějovicích a za první světové války byl blízkým spolupracovníkem Tomáše Garrigua Masaryka.¹³² Z politiky odešel roku 1918 a nadále se věnoval pouze profesi architekta a projektanta. Během svého života realizoval mnoho staveb po celé republice a účastnil se projektů meliorací v jižních Čechách. Zemřel roku 1938 ve Starém Smokovci.¹³³

Josef Pfeffermann studoval na České vysoké škole technické v době, kdy zde přednášel Josef Shulz, jeden z hlavních představitelů historizující architektury, což do značné míry ovlivnilo rané Pfeffermannovy práce.

Po absolvování České vysoké školy technické v Praze roku 1898 otevřel v Českých Budějovicích stavitelskou firmu zaměřenou na průmyslové a inženýrské stavby. Ta se během krátké doby stala největší svého druhu v jižních Čechách. V letech 1911-1912 Pfeffermann přibral dva společníky, Antonína Kubíčka a Augustina Taverného.

Rok po příchodu do Českých Budějovic Pfeffermann navrhl první významnou stavbu, sokolskou plovárnu z roku 1899. Stěžejním obdobím jeho tvorby byla léta 1903 až 1912, kdy pod záštitou své firmy realizoval množství soukromých a veřejných budov, jako byly rodinné domy, továrny a školy. Použité výtvarné prvky jsou poplatné historickému eklekticismu postupně doplněnému secesními ornamentálními prvky. S odkazem stejného proudu architektonické produkce jsme se mohli setkat také v Praze, kde se architekt školil. Ráz budov odpovídal skupině zadavatelů, která pravděpodobně raději volila stavby v historizujícím pojetím než moderní vlivy, které do Čech přicházely z Vídně.

¹³² Kropáček et. al., Encyklopedie (pozn. 8), s. 357-358.

¹³³ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 7.

V době začátku působení firmy vznikly stavby v historickém centru města, jako je Reinerův dům v ulici Karla IV. nebo hotel U Tří kohoutů, dnes nazývaný Zvon, z období okolo roku 1905. V téže době kancelář projektovala několik domů na Lannově třídě, které vznikly pod vlivem historického eklekticismu.

Prvním výrazným vykročením k čistší formě secese je kavárna U Volbrechtů, kde je dané tvarosloví nejvíce patrné na užití markýze zdobené kovovým dekorem a barevným sklem. V podobném duchu vznikl i komplex českého dívčího lycea a penzionátu Jihočeská Vesna na Husově třídě z let 1906 až 1909.

Stěžejním byl však rok 1908, kdy Pfeffermann postavil vlastní rodinný dům v ulici U Tří lvů. Původní rozvrh fasády domu zcela odkazuje na historismus, jak je patrné na dochovaném návrhu (obr. 27), a to především v pojetí štítu a věže, která zakončuje arkýř. Současná podoba domu je zcela jiná. Neorenesanční štít byl nahrazen secesním a vysoká věž nad arkýřem chybí. Také celkový dekor v oblasti oken prošel zjednodušením a naopak portál byl doplněn o výrazný reliéf s označením ulice. Tento posun v Pfeffermannově tvorbě lze doplnit projektem hudební školy v Otakarově ulici, která je z téže doby a odpovídá rostlinnému secesnímu tvarosloví.

V roce 1911 Pfeffermann staví několik továrních budov na Vídeňském předměstí: továrnu na sáčky a kartonáže na Rudolfovské třídě a přístavbu továrny Národního podniku v Lipenské ulici. Realizoval také projekt Schwarzenberské ústřední účtárny podle návrhu Bohumila Dědka a Bohumila Vondráčka v roce 1912.¹³⁴

Asi nejodvážnější stavbou, kterou firma Josefa Pfeffermanna prováděla, byla obchodní a administrativní budova Leopolda Hajíčka z let 1909 až 1911. Autorem návrhu byl Jan Šula.¹³⁵ Tato stavba, umístěná v historickém centru města, překvapovala svou odvážností a moderností. Jedná se o přechod mezi geometrickou secesí, patrnou na jemném dekorování fasády, a modernou odrážející se v odlehčeném průčelí s velkými skleněnými okny zasazenými do kovové konstrukce. Budova, přes násilné popření historických a urbanistických souvislostí v rámci vnitřního města, patří k jedněm z nejpozoruhodnějších objektů 20. století na území Českých Budějovic.

¹³⁴ Gilarová, Projektové kanceláře (pozn. 13), s. 7.

¹³⁵ Augustin, Novostavba (pozn. 2), s. 148.

5.3. Antonín Hübschmann

Jedním z představitelů moderny, jehož život byl násilně přetržen první světovou válkou, byl Antonín Hübschmann. Do povědomí široké veřejnosti se zapsal především jeho starší bratr Bohumil, představitel geometrické moderny. Práce Antonína Hübschmanna je však neméně zajímavá a stojí za bližší představení. Obzvláště pak období, kdy svou architektonickou činnost uplatňuje v rámci jižních Čech.

Antonín Hübschmann se narodil roku 1884 v Praze v početné rodině krejčovského mistra. Již od mládí se setkával s řadou osobností, které přispěly k jeho formování. Jednou z nich byl starší bratr Otakar, vystudovaný právník a později poslanec říšského sněmu ve Vídni, a především bratr Bohumil. Ten absolvoval stavební průmyslovou školu v Praze a byl zaměstnán u architekta Bedřicha Ohmanna, s nímž roku 1898 odjel do Vídně. Zde Bohumil prošel školením u Viktora Lutze a Otto Wagnera. Mladý Antonín tak získal přímý kontakt s politickým i uměleckým děním přelomu století a přišel do kontaktu s rodící se architektonickou modernou.¹³⁶

Po absolvování pražské stavební průmyslové školy začal roku 1905 studovat školu uměleckoprůmyslovou. V roce 1907 nastoupil do speciálky Jana Kotěry, ale pravděpodobně z rodinných důvodů dokončil pouze zimní semestr. Po smrti otce v roce 1907 byl svěřen do poručnictví bratra Bohumila, který přispěl k jeho dalšímu architektonickému školení. Antonín bratrovi pomáhal na zakázce vily pro nábytkářskou firmu Röhrs nebo na projektu pavilonu poživatin výstavy Obchodní a živnostenské komory v Praze.¹³⁷

Větší pozornost věnoval spíše architektuře v rámci malého města než architektuře pražské. S oblibou navštěvoval jižní Čechy a krajské město České Budějovice, kde nějaký čas jako samostatně činný architekt působil. Po vzoru bratra Bohumila se také věnoval památkové péči a vstoupil do Klubu Za staré Budějovice, který měl myšlenkově navázat na Klub Za starou Prahu.

Po odchodu Josefa Pfeffermanna do Prahy v roce 1912 Hübschmann převzal roli nejvýznamnější osobnosti mezi místními projektanty.¹³⁸ Jeho působení se nevztahuje pouze k Českým Budějovicím, ale i k řadě dalších měst, jako byla Jihlava, Pelhřimov a obzvláště pak Počátky. Zde se roku 1912 oženil. V Počátkách také začal svou tvůrčí dráhu na projektu

¹³⁶Strakoš, Hübschmann (pozn. 55), s. 68.

¹³⁷Ibidem, s. 68.

¹³⁸Šilhan, secese (pozn. 9), s. 496.

přestavby statku Eleonory Novotné v secesní dům s bohatě členěným průčelím se štítu, arkýřem a nástěnnou malbou.¹³⁹ Ve městě a jeho blízkém okolí realizoval několik projektů rodinných domů. V těchto realizacích, tzv. malých domů, myšlenkově navazoval na návrhy Jana Kotěry a bratra Bohumila. Tyto domy se vyznačovaly pozdně secesními fasádami.¹⁴⁰

Po stylové stránce se dá říci, že Hübschmann rozvíjel dekorativní formu pozdní secese, často obohacenou o expresionistický pyramidální motiv v podobě architektonického článku i celého utváření stěny a objemu staveb.¹⁴¹ Toto tvrzení je možné dokázat na řadě budov, které vznikly v rámci Českých Budějovic.

První realizací, na níž ještě spolupracoval s architektem Josefem Pfeffermannem, byl projekt stavební průmyslové školy v Resslově ulici z roku 1909. Právě zde se v oblasti štítu a portálu hlavního vstupu objevuje expresivně traktovaný pyramidální motiv doplněný bohatou štukovou výzdobou, z níž nejvýraznější je dvojice ženských postav.

Tento motiv byl použit také na pozdějších Hübschmannových stavbách. Jednou z nich je mohutné průčelí hotelu Slunce na náměstí Přemysla Otakara II. Zde se snažil o začlenění architektonické moderny do historického prostředí kombinací klasicizujícího zakončení budovy trojúhelným štítem a pyramidálně odstupňovanou hmotou průčelí. To se blíží modernímu pojetí, ale přesto si zachovává jistou střídmost. Stejný motiv pyramidálního řešení Hübschmann použil na svých stavbách ještě několikrát, názorným příkladem je budova školy v Horní Cerekvi (obr. 78).

Analogie, která se zde nabízí jasně vede k dílu Jana Kotěry. Ten podobné řešení hmoty a pyramidální motiv využil na Pavilonu odborného školství Jubilejní výstavy Obchodní a živnostenské komory v Praze roku 1907¹⁴², a také na budově městského muzea v Hradci Králové z let 1906-1913.

V roce 1910 byl Hübschmann pověřen Františkem Herinkem vypracováním návrhu vily na Lannově třídě.¹⁴³ Jeho autorství není zcela prokázáno, ale důkladnějším pozorováním můžeme na fasádě objevit detaily, které vedou k potvrzení jeho autorství. Jedním z nich je opět pyramidální motiv, nyní již neakcentovaný, použitý na spojovací chodbě mezi vilou a bývalými vinařskými sklepy (obr. 64). Tuto myšlenku také podporuje fakt, že ve městě okolo

¹³⁹ Strakoš, Hübschmann (pozn. 55), s. 68.

¹⁴⁰ Ibidem, s. 68.

¹⁴¹ Ibidem, s. 68.

¹⁴² Otakar Novotný, *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958, viz. Obrazová příloha.

¹⁴³ Kubát, Herinkova vila (pozn. 65), s. 4.

roku 1910 žádný jiný architekt tohoto motivu nevyužívá. Další odkaz na Jana Kotěru je možné nalézt ve využití hrázděného zdiva v severním a jižním průčelí.

Podobným typem staveb jsou rodinné a nájemní domy, které na území města vznikly. Jedná se o dům č. 11 v Resslerově ulici opět zdobený výrazným geometrickým dekorem v oblasti dveří a na vertikálních pasech na fasádě. Drobný motiv pyramidy se objevuje v oblasti suprafenester krajních oken.

Poslední stavbou, kterou Hübschmann před smrtí navrhl, byl nájemní dům č. 5 v ulici U Tří lvů určený Anně Kovaříkové.¹⁴⁴ Stavba je zajímavá odstupňovanými obdélnými rámy fasády, které dynamizují průčelí. Různá niveleta jednotlivých ploch zároveň umožňuje jeho následné scelení pomocí balkonů s kovovým zábradlím, které horizontálně prochází přes velkou část průčelí stavby. Barevně odlišené první a druhé patro je jakoby neseno kariatydami připomínajícími štursovské postavy. S těmi se Hübschmann mohl setkat na již zmiňovaném pavilonu obchodu a průmyslu, kde Jan Kotěra spolupracoval s Janem Štursou.¹⁴⁵

Antonín Hübschmann byl bezpochyby jedním z nadaných umělců mladé generace, která v první třetině 20. století začala měnit tvář stávající architektury. Je otázkou, jak by se jeho tvorba dále rozvinula s nástupem nových moderních tendencí.

Hübschmannův, a bezpochyby i Pfeffermannův, přínos pro českobudějovickou architekturu počátku století je neopomenutelný. Myšlenkově lze jejich dílo vidět jako důležitý článek mezi starým světem habsburské monarchie a moderní republikou, klasickou historizující architekturou a nově nastupující modernou.

¹⁴⁴ Strakoš, Hübschmann (pozn. 55), s. 69.

¹⁴⁵ Ibidem, s. 69.

6 Závěr

Jedním z hlavních cílů mé práce bylo podrobnější zmapování objevených secesních staveb nacházejících se na území města. Zaměřila jsem se na porovnání dostupných literárních pramenů, které popisují historii města se zaměřením na stavby spadající do období mezi léty 1900 až 1914, tedy těsně před první světovou válkou. Za přínosnou lze označit literaturu, která popisuje i stavby se špatným současným stavem fasády, kde se zachoval původní secesní dekor, pravděpodobně i původní barevnost. Tyto stavby jsem ve své práci rovněž uvedla a pokusila se o srovnání použitého dekoru s pražskou produkcí. Zároveň jsem se v celkovém kontextu kapitoly snažila upozornit na rozmanitost výtvarných názorů a slohový přerod, který prošel přes ranou fázi secese k její pozdní podobě ohlašující modernu.

Následující kapitola obsahovala zhodnocení staveb umístěných za historickým jádrem města, na předměstích. Jako výchozí zdroj informací jsem použila dostupnou literaturu zaměřenou na historický vývoj předměstí Českých Budějovic, dále na vilovou zástavbu v kombinaci s novinovými články Jana Schinka. Snažila jsem se o názorné rozdělení staveb do jednotlivých podkapitol podle funkce a zaměření. Pomocí této struktury jsem chtěla názorně upozornit na rozdílné skupiny objednavatelů, rozličný dekor na fasádách i celkové vyznění staveb.

Přínosem kapitoly bylo bližší přiblížení doposud málo známých staveb, jako je vila Isa Na Zlaté stoce. V rámci ulice U Tří lvů bylo upozorněno na její specifický charakter. Ulice byla z velké části tvořena secesními stavbami a tyto objekty projektovali významní českobudějovičtí architekti pro vlastní soukromé účely. Můžeme se říct, že se jednalo o vybudování „ulice architektů“, která mohla představovat prototyp významné čtvrti představující moderní architekturu.

Důležitou část práce tvoří kapitola zaměřená na tři vybrané objekty, které byly podrobně analyzovány a uměleckohistoricky zhodnoceny. Jednotlivé stavby představují tři rozdílné fáze secesního stylu. U každé z nich byla nastíněna historie, uveden podrobný popis a v závěrečné podkapitole zařazení do kontextu soudobé architektonické produkce. Cílem bylo srovnat stavby a jejich použitý dekor s významnými díly v rámci české secesní architektury. Pozornost byla věnována také školení jednotlivých architektů a možným inspiračním zdrojům

jejich děl. Patrná je především analogická souvislost v dílech Josefa Pfeffermanna a Friedricha Ohmanna, Antoní Hübschmanna a Jana Kotěry a Jana Šuly s Josefem Gočárem.

Na závěr práce byla představena činnost významných stavebních firem a projektových kanceláří, které se svou produkcí podílely na podobě města počátku 20. století. Stěžejní roli sehrála dvojice architektů, Josef Pfeffeferman a Antonín Hübschmann, jejichž tvorba přesáhla regionální ráz a stála na srovnatelné úrovni se soudobou produkcí. V díle Antonína Hübschmanna se podařilo objevit dekorativní prvek, který se analogicky objevuje na všech jeho stavbách, a který patrně převzal z děl Jana Kotěry.

Nyní je třeba se zamyslet, zda má práce byla přínosná v rámci výzkumu secesní architektury. Podíváme-li se na práci kriticky, je jisté, že bádání není zdaleka u konce. Množství staveb bylo jen krátce představeno a stále čeká na hlubší zhodnocení. Přínosem je však samotný zájem začít tomuto období věnovat větší badatelskou pozornost. Doposud byly České Budějovice známé jako historický skvost v rámci českých zemí a o secesi byl zájem ze strany historiků a historiků umění minimální. Tato problematika čeká na své syntetické zpracování.

7 Prameny a literatura

Prameny

Střední průmyslová škola stavební v Českých Budějovicích – archiv školy

Literatura

Ambrož Miroslav et al., *Vídeňská secese a moderna 1900-1925*, Brno 2005.

Augustin Martin, *Novostavba v městském památkovém prostředí. Objekty 20. Století na území městské památkové rezervace v Českých Budějovicích* (disertační práce), Praha 2006.

Bartoš Štěpán – Lukeš Zdeněk – Panoch Pavel, *Ve víru modernosti – Architektura 20. Století v Královéhradeckém kraji*, Pardubice 2008.

Benešová Marie, *Josef Gočár*, Praha 1958.

Česká secese – umění 1900 (kat. výst.). – Jiří Kotalík, Emanuel Poche, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou 1966.

Domanický Petr – Jedličková Jaroslava, *Plzeň v době secese – Architektura a urbanismus, malířství, sochařství a umělecké řemeslo v architektuře v letech 1896 – 1910*, Plzeň 2005.

Erbanová Eva - Šilhan Milan – Švácha Rostislav, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.

Gilarová Zuzana, *Činnost projektových kanceláří stavitelů Johanna Stepana a Josefa Pfeffermanna v Českých Budějovicích v období secese* (ročníková práce), Č. Budějovice 2002.

Herout Jaroslav, *Staletí kolem nás*, Praha – Litomyšl 2002.

http://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/schinko_riharna.html 1.5. 2011.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Go%C4%8D%C3%A1r#Urbanismus_v_Hradci_Kr 1.5. 2011

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Divadlo_na_Vinohradech.JPG 1.5. 2011.

<http://kultura.infocesco.cz/content/plzensko-kultura-divadla-divadlo.aspx> 1.5. 2011.

<http://www.spsstavcb.cz> 15. 4. 2011.

<http://www.zastarouprahu.cz/ruzne/schulz.htm> 13.4. 2011.

<http://www.papilio.cz/cz/archiv> 1.5. 2011.

<http://www.zshornicerekev.czweb.org/skola/?menu=skola&submenu=vitejte> 1.5. 2011

- Koblasa Pavel, Několik vět o vile Isa u Zlaté stoky, in: Daniel Kovář - Pavel Koblasa, *Staré Budějovice : sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic I.*, České Budějovice 2005, s. 205-206.
- Kovář Daniel – Koblasa Pavel, *Ulicemi města Českých Budějovic*, Č. Budějovice 2005.
- Kovář Daniel, *České Budějovice II. díl. Předměstí*, Praha – Litomyšl 2006 (Zmizelé Čechy).
- Kropáček Jiří a kolektiv autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, Č. Budějovice 2006
- Kropáček Jiří et al. *Encyklopedie Českých Budějovic*, Č. Budějovice 1998
- Kubát Petr, Vila Ernestina: sídlo rodu Westenů, *Mladá fronta DNES*, 2007, 10.7, s. 5.
- Kubát Petr, Herinkova vila: perla secese, *Mladá fronta DNES*, 2007, č. 176, 31.7, s. 4.
- Kubiček Alois, *Bohumil Hübschmann*, Praha 1961.
- Líbal Dobroslav, *Zkrácený SHP Č. Budějovic*, SÚRPMO Praha 1962, s. 144.
- Mužíková Dana, Vladimír Kostka et. al., *Almanach Střední průmyslové školy stavební České Budějovice k 100. Výročí založení školy (1900-2010)*, České Budějovice 2010.
- Novotný Otakar, *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958.
- Pletzer Karel, *Album starých pohlednic Českobudějovicko*, Liberec 2001.
- Rada František, *Když se psalo c.k.*, České Budějovice 1965
- Schinko Jan, Putování městem, *Jihočeské Listy*, 2005, č. 89, 16.4., s.18.
- Schinko Jan, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2007, č. 100 , 28.4., s. 11.
- Schinko Jan, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2008, č. 121, 24.5., s. 4.
- Schinko Jan, Putování městem, *Jihočeské listy*, 2008, č. 22, 26.1., s. 4.
- Strakoš Michal, Antonín Hübschmann, *Architekt*, 2004, č. 5, s. 68-69.
- Svoboda Jan – Lukeš Zdeněk – Havlová Ester, *Praha 1891-1918 Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997.
- Švácha Rostislav, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995.
- Vlček Tomáš, *Praha 1900*, Praha 1986.
- Wittlich Petr, *Česká secese*, Praha 1985.

8 Obrazová příloha

1/ Nájemní dům Na Mlýnské stoce č. 8

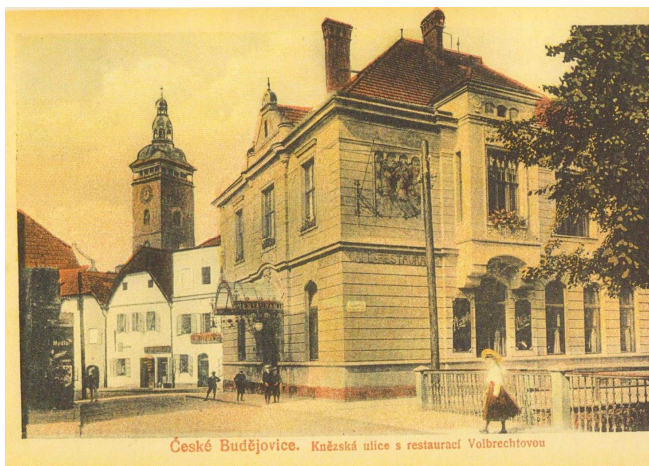
2/ Okresní dům na Lidické třídě č. 2

3/ Justiční palác na Lidické třídě

4/ Grand hotel Nádražní č. 27

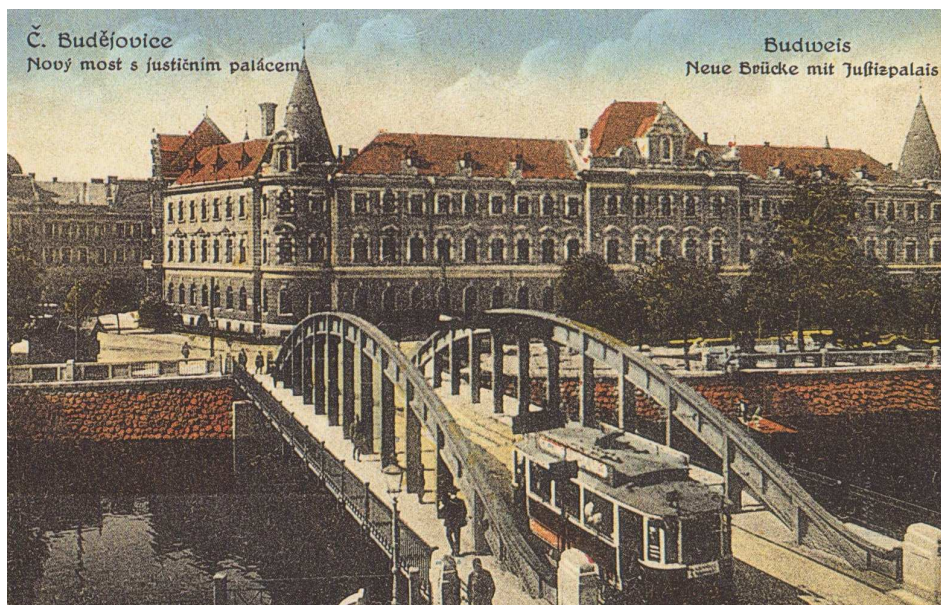
5/ Kavárna „U Volbrechtů“ v Kněžské ulici; původní a nynější stav budovy, Repro: Karel Pletzer, *Album starých pohlednic*, Liberec 2001.

6/ „Kino Oko” v Jeronýmově ulici, Repro: Kropáček Jiří et al., *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998.

7/ Hotel Grand; původní podoba okolo r. 1910, Repro: Pletzer, *Album starých pohlednic*.

8/ Justiční palác na Lidické třídě; původní podoba, Repro: Pletzer, Album starých pohlednic.

9/ Obchodní dům „U Hájičeků” v ulici U Černé věže

10/ Hotel U Zlatého slunce (dnešní Galerie Dvořák) na Náměstí Přemysla Otakara II.

11/ Fürthův dům (budova bývalé Länder-Bank) v ulici Dr. Stejskala

12/ Reinerův dům v ulici Karla IV.

13/ Smetanův dům v ulici Karla IV.

14/ Čáhův dům v ulici U Černé věže

15/ Nájemní dům v ulici U Černé věže č. 13

16/ Schneiderův dům v Krajinské ulici

17/ Kamil Hilbert; detail portálu domu na Masarykově nábřeží v Praze, Repro: Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995.

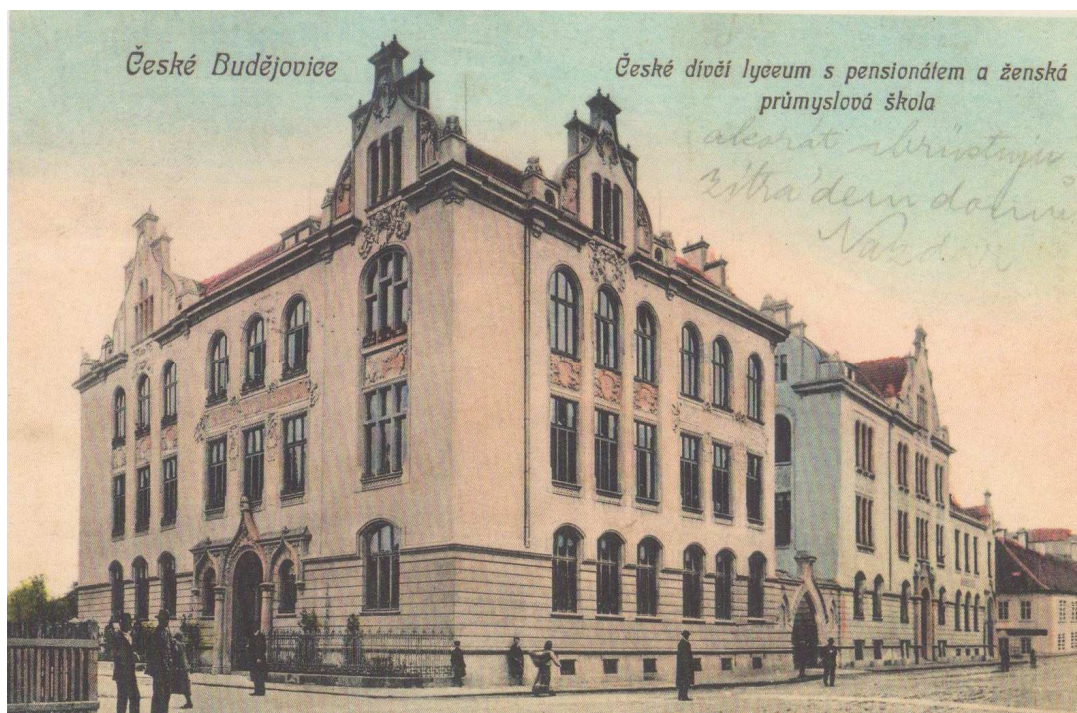
18/ Plachého ulice č. 29

19/ Nájemní dům v Hroznově ulici č. 6

20/ Schwarzenberská účtárna na Žižkově třídě, pohled z poč. 20. st., Repro: Pletzer, Album starých pohlednic.

21/ Dívčí lyceum na Husově třídě, pohled z poč. 20. st., Repro: Pletzer, Album starých pohlednic.

22/ Česká obchodní škola v Resslově ulici č. 1

23/ Česká státní průmyslová škola v Resslově ulici č. 2

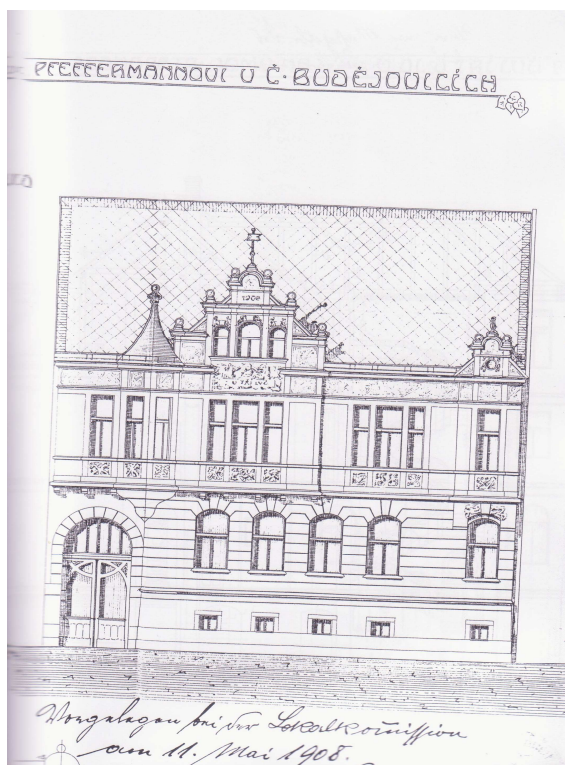
24/ Německé dívčí lyceum v ulici U Tří lvů

25/ Hudební škola v Otakarově ulici, Repro: Pletzer, Album starých pohlednic.

26/ Rodinný dům, ulice U Tří lvů č. 8

27/ Původní návrh fasády domu v ulici U Tří lvů č. 8, Repro: Gilarová, *Činnost projektových kanceláří stavitelů Johanna Stepana a Josefa Pfeffermanna v Českých Budějovicích v období secese* (ročníková práce), Č. Budějovice 2002.

28/ Nájemní dům v ulici U Tří lvů č. 10

29/ Kovaříkův dům ulici U Tří lvů č. 5

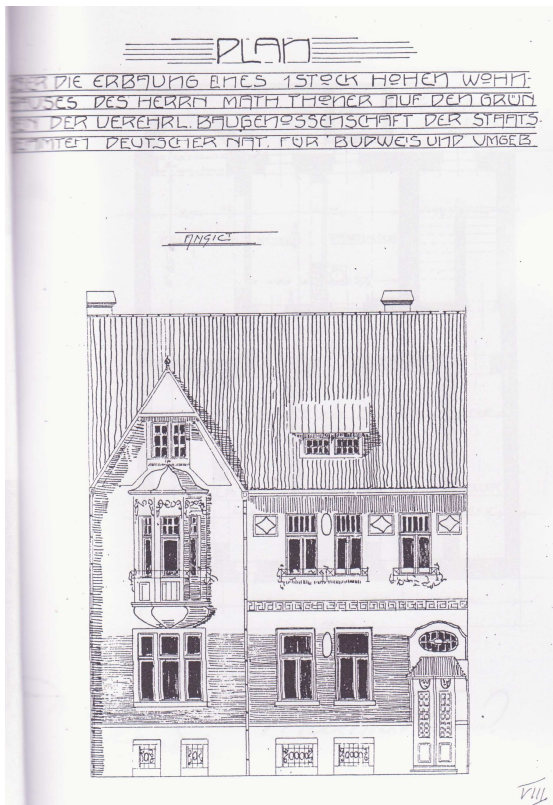
30/ Nájemní dům v ulici U Tří lvů č. 7

31/ Říhovo sanatorium v ulici U Tří lvů č. 4, podoba ze 30. Let, Repro:
http://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/schinko_riharna.html 1.5. 2011.

32/ Rodinný dům v Dukulské ulici č. 6

33/ Návrh fasády domu v Dukulská ulici č. 6, Repro: Gilarová, Projektové kanceláře.

34/ Rodinný dům v Dukelské ulici č. 15

35/ Rodinný dům v Dukelské ulici č. 19

36/ Dvojdům v Dukelské ulici č. 56/58

37/ Nájemní dům na Lannově třídě č. 57

38/ Detail portálu nájemního domu na Lannově třídě č. 57

39/ Nájemní dům v Resslově ulici č. 11

40/ Nájemní dům v Resselově ulici č. 13

41/ Nájemní dům v Resselově ulici č. 15

42/ Nájemní dům v Resselově ulici č. 17

43/ Nájemní dům v Resselově ulici č. 19

44/ Nájemní dům v Klavíkově ulici č. 15

45/ Detail fasády nájemního domu v Klavíkově ulici č. 15

46/ Nájemní dům v Otakarově ulici č. 38

47/ Nájemní dům v Nové ulici č. 50

48/ Vila Hardtmuthových na Lidické třídě, podoba z 20. let 20. st., Repro: Erbanová Eva - Šilhan Milan – Švácha Rostislav, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.

49/ Vila Františka Herinka n Lannově třídě č. 10

50/ Jan Kotěra; Máchova vila v Bechyni, Repro: Novotný Otakar, *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958.

51/ Jan Kotěra; Suchardova vila v Bubenci, Repro: Novotný, Jan Kotěra a jeho doba.

52/ Vila Ernestiny Westenové v Dukelské ulici č. 23

53/ Detail hlavního vstupu a domu vrátného u vily Ernestiny Westenové

54/ Vila Isa Na Zlaté stoce

55/ Vila Isa; detail vstupních dveří s markýzou

56/ Reinův dům v ulici Karla IV. č. 2

57/ Friedrich Ohmann: kavárna Corso v Praze, Repro: Švácha, *Od moderny*.

58/ Josef Sakař; škola na Lyčkově náměstí v Praze, Repro: Svoboda Jan – Lukeš Zdeněk – Havlová Ester, *Praha 1891-1918 Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997.

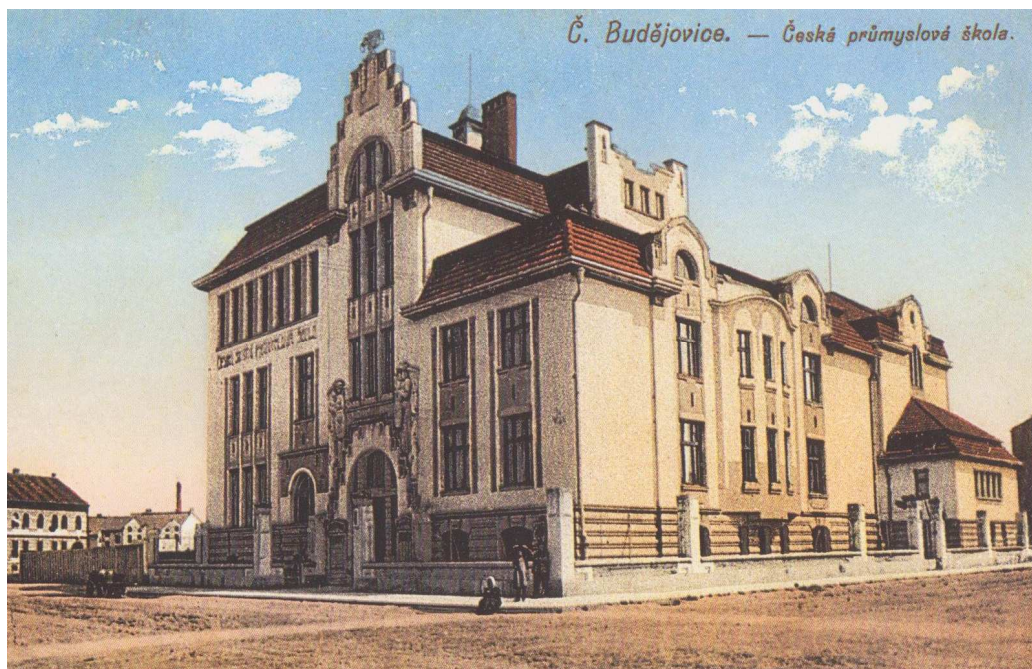
59/Antonín Balšánek; divadlo v Plzni, Repro: <http://kultura.infocesko.cz/content/plzensko-kultura-divadla-divadlo.aspx> 1.5. 2011.

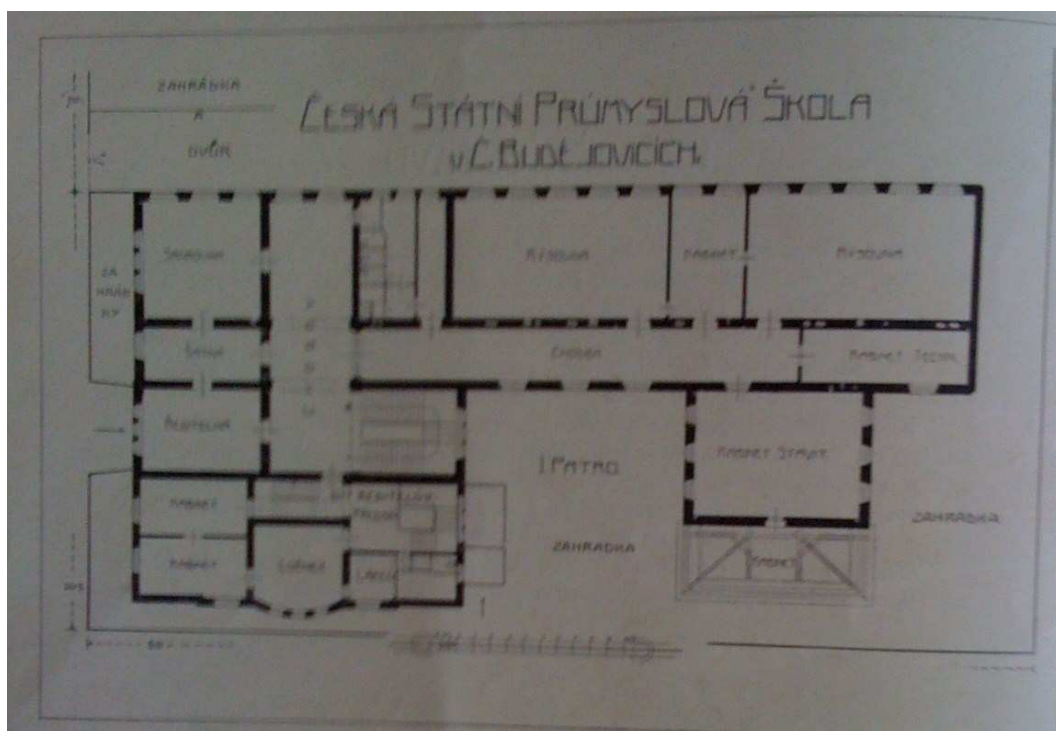
60/ Alois Čenský; divadlo na Vinohradech, Repro: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Divadlo_na_Vinohradech.JPG 1.5. 2011.

61/Friedrich Ohmann; dům U Černé orlice v Praze, Repro: Švácha, *Od moderny*.

62/ Česká státní průmyslová škola v době vzniku 1911, Repro: Pletzer, *Album starých pohlednic*.

63/ Česká státní průmyslová škola, původní půdorys z roku 1911, Repro: Střední průmyslová škola stavební v Českých Budějovicích – archiv školy

64/ Průmyslová škola, hlavní průčelí z Resslerovy ulice

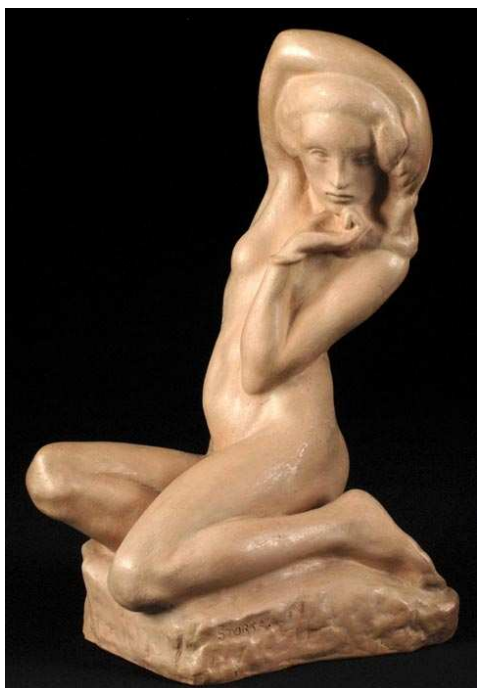
65/ Průmyslová škola, pohled z Klavíkovy ulice

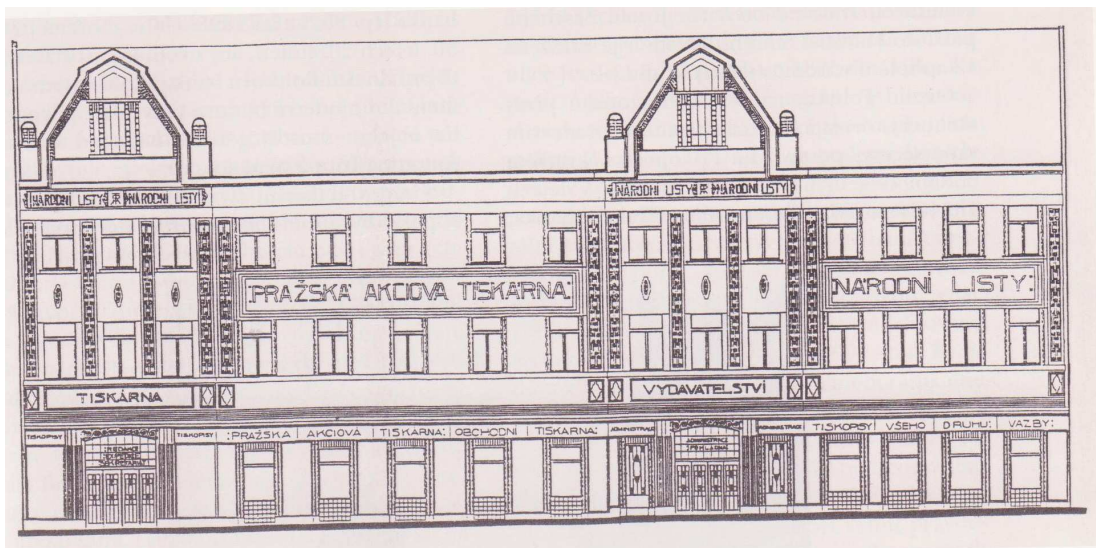
66/ Detail portálu průmyslové školy

67/ Paviilon odborného školství k Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze,
Repro: Novotný, Jan Kotěra.

68/ Jan Štursa, Melancholické děvče, 1906, vápenec, Národní galerie v Praze, Repro: <http://www.papilio.cz/cz/archiv> 1.5. 2011.

69/ Redakce tiskárny Národních listů v Opletalově ulici v Praze, Repro: Jan Svoboda et al., Praha 1891-1918.

70/ Dům v Jindřišské ulici č. 11 v Praze, Repro: Jan Svoboda et al., Praha 1891-1918.

71/ Dům „U Hájčků“ v ulici U Černé věže

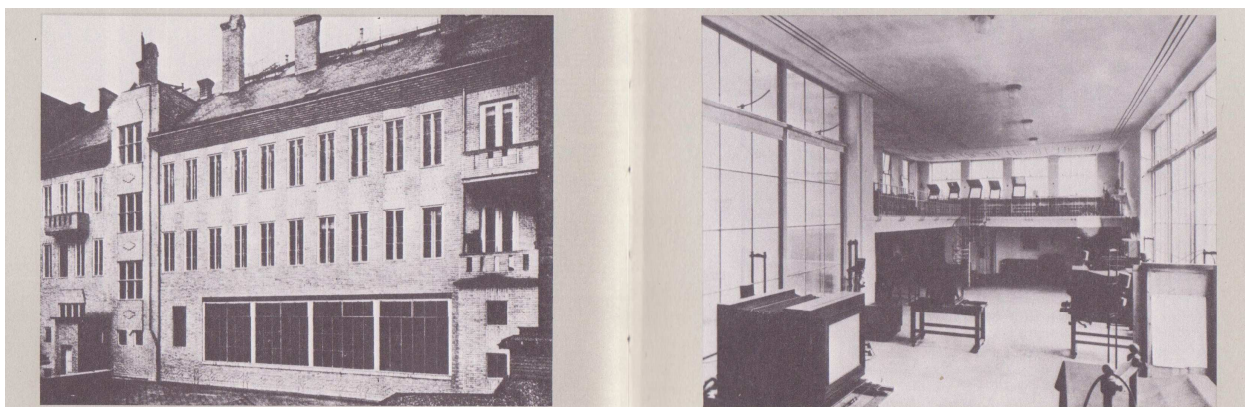
72/ Průčelí domu „U Hájíčků“ do ulice Plachého

73/ Wenkeův dům v Jaroměři, Repro:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Go%C4%8D%C3%A1r#Urbanismus_v_Hradci_Kr.1.5.

2011

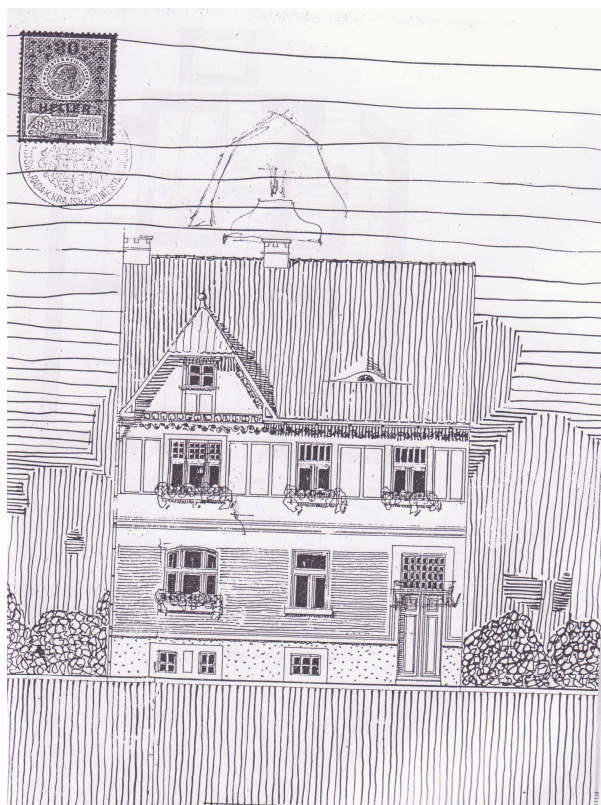
74/ Dům nakladatele Jana Štence v Praze; dvorové průčelí, pracovna grafiků, Repro: Švácha, Od moderny.

75/ Vila Karla Fabiána na Vrchlického nábřeží č. 10

76/ Vila Franiška Petráše v Dukelské ulici č. 25

77/ Návrh fasády domu v Dukelské ulici č. 15, Repro: Gilarová, Projektové kanceláře.

78/ Detail fasády školy v Horní Cerekvi, Repro:

<http://www.zshornicerekev.czweb.org/skola/?menu=skola&submenu=vitejte> 1.5. 2011

79/ Detail spojovací chodby u Herinkovy vily na Lannově třídě

